

dossier
associació de dones periodistes

dones

Primavera 2020 núm. 50 3 €

Les professionals
de la ràdio,
obrint camins

**Dones
a les ones**

**Celebrem
els 50 números
de la revista!**

2020
número 50

sumari

- 3 Editorial
- 4 La Barcelona de les dones als anys 20 i 30 del segle passat Per Elvira Altés
- 5 Les pioneres de la ràdio a Catalunya Per Sílvia Espinosa
- 6-8 La ràdio sotmesa al franquisme, còmplice del patriarcat Per Àngela Salut
- 10-11 Serials i consultoris, l'adoctrinament femení Per Armand Balsebre
- 12-16 A la ràdio, dones amb veu i professionalitat Per Carmel-la Planell
- 17 Entreteniment i companyia: dos valors radiofònics Per Elvira Altés
- 18-19 Les experiències feministes a les ràdios lliures. Elles van agafar el micro Per Montserrat Puig
- 29-21 Anys 70 i 80: neixen els programes feministes Per Anaïs Barnolas
- 22-23 Les directores a les ràdios municipals: intel·ligència emocional Per Montse Erra
- 24-25 Present i futur de la ràdio Per Josep Cuní i Cinto Niqui
- 26-27 El banc de veus, un projecte interactiu i un *work in progress* Per Sandra Balagué
- 28-29 Entrevista a Júlia Otero Per Sandra Balagué
- 30-31 Entrevista a Mònica Terribas Per Sandra Balagué
- 32-33 Entrevista a Àngels Barceló Per Sandra Balagué
- 34-35 Entrevista a Pepa Fernández Per Betsabè Garcia i Sandra Balagué
- 36-40 Dones que excel·leixen Per Núria de José
- 42 La ràdio és tecnologia des del primer dia Per Mariola Dinarès
- 44-47 Administració administrada
- 48-49 Entrevista a Irene Tolleret Per Àngela Salut
- 50-51 La revista *Dones* compleix 20 anys i suma 50 números editats

Podeu accedir directament a tots els enllaços dels Recursos des de la versió PDF de la revista a www.adpc.cat a l'apartat *Publicacions*

crèdits

Barcelona, primavera de 2020, núm. 50

Consell de redacció: Mavi Carrasco, Marta Corcoy, Esther Molas, Carmel-la Planell, Montse Puig, Àngela Salut, Marga Solé · Coordinació i edició: Sandra Balagué i Marta Corcoy · Correcció: Esther Molas · Disseny gràfic i maquetació: Alicia Gómez (villuendasgomez.com) · Impressió: Gramagraf, sctl · Dipòsit legal: B-44.200-2000

Edita: Associació de Dones Periodistes de Catalunya
Rambla de Catalunya 10, 1r. - Tel: 93 412 11 11 / 93 412 46 56
E-mail: adpc@adpc.cat Subscripcions: www.adpc.cat
Web: www.adpc.cat
www.donesdigital.cat

Revista associada a:

Imprès en
paper reciclat

editorial

Les veus femenines han estat presents en el mitjà radiofònic des dels seus inicis. Una de les primeres persones que va parlar per la ràdio a tot l'Estat espanyol va ser una dona, Maria Sabaté, fent les proves de so des de l'Hotel Colon. El 14 de novembre de 1924 s'inaugurava un mitjà de comunicació que ha resultat cabdal en la història, no només dels mitjans audiovisuals, sinó també en la política i en la societat.

En un principi, les dones hi van arribar com a actrius, locutores, secretàries i tècniques, i ben aviat com a guionistes, presentadores, editores, periodistes fins a consolidar-se en tots aquells llocs en què hi han tingut accés. En totes les èpoques, hi ha hagut dones que han tingut espais de primera línia en els que han desenvolupat la seva professió, no només de manera impecable, sinó que, tenint en compte els impediments tradicionals de gènere a l'exercici d'un treball remunerat i professional, ho han fet de forma brillant.

Resseguir la presència i la participació de les dones en la construcció d'un dels mitjans de comunicació cabdals en la nostra societat contemporània no ha estat fàcil: la petjada femenina es fa fonedissa i costa de recordar que elles també hi eren, que a través del seu treball i esforç van fer possible que aquell invent sonés, comunicés, ens fes companyia, ens entretingués i ens informés. I que ho segueixi fent.

A través del poder evocador de la ràdio, us convidem a visitar l'exposició *Dones a les ones*, al Museu d'Història de Catalunya, i a endinsar-vos en la publicació que teniu a les mans per iniciar un viatge per les imatges, els programes, les veus i els sons de cada moment històric. Serà una experiència molt suggeridora i atractiva, a més d'útil per recuperar els records i reconèixer-nos en un passat comú.

L'interès primordial d'aquesta proposta és fer surar la veu i la contribució de les dones al mitjà radiofònic, posant en valor la seva participació en els 95 anys transcorreguts, d'ençà de la inauguració de la ràdio fins ara. Fer-ho, no només és de justícia, sinó que, a més, pot ser un exercici de memòria i reconeixement del que les dones han aportat a aquest mitjà i a la societat.

La Barcelona de les dones

En els anys 20 i 30 del segle XX les dones interessades en la seva formació, en la cultura i en el feminisme compten amb diversos espais a la ciutat que els permet donar sortida a les seves inquietuds, i la ràdio és un element més, que les vincula a la modernitat

Per Elvira Altés

L'ambient cultural que poden viure les dones a Barcelona quan la ràdio inicia el seu camí, el 14 de novembre de 1924, es pot exemplificar en algunes iniciatives: l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular, creat el 1909 per Francesca Bonnemaison, compta el 1922 amb 5.334 sòcies. Hi estudien moltes noies de classe treballadora i de la petita burgesia, que poden fer ús de la biblioteca. Una figura cabdal de l'època és Carme Karr, una periodista pionera que ha dirigit la revista *Feminal* i exerceix la seva influència en les dones de la burgesia catalana properes a la formació política de la Lliga. El 1921 crea l'associació Acció Femenina, que preconitza la igualtat i la professionalització de les dones i agrupa distints sectors a l'entorn dels drets polítics i del sufragisme.

Aquests corrents de pensament, junt amb d'altres com l'higienista, que preconitza l'exercici físic per tal que les futures mares tinguin bona salut, troben les sinergies socials necessàries per crear el Club Femení i d'Esports de Barcelona, el 4 d'octubre de 1928. Es tracta d'un espai de lleure i formació que gaudeix de força èxit entre les dones com ho demostra que, ben aviat, el Club assoleix les dues mil associades. Fundat per Teresa Torrents i Enriqueta Sèculi, compta amb la presència d'esportistes i de periodistes, com l'Anna Maria Martínez Sagi, qui demana a la periodista, Anna Murià, que formi part del Femení (com se n'hi deia) actuant com a secretària i responsable de la publicació *Portantveu*.

En aquells anys es viu amb molta atenció els moviments sufragistes anglesos i americans, i fa anys que a Catalunya es desenvolupa un feminisme moderat que estimula les dones a formar-se per a ser bones mares i esposes, però també treballadores preparades, un feminisme que la República decantarà cap a opcions més pròpies de la modernitat. El 1931 es funda el Lyceum Club, una iniciativa internacional, que a Barcelona crea Aurora Bertrana, i que forma part de la xarxa de clubs que ja existeixen a Nova York, a Madrid i a les principals capitals europees. El Club es dedica a l'estímul de la cultura, programant conferències i activitats per a les dones

I la ràdio no en queda al marge. El 1933 convida a parlar a periodistes, com Llucieta Canyà, que el 1933 disserta a Ràdio Associació de Catalunya sobre "El periodisme i les dones de la Renaixença", o Maria Teresa Gibert, que hi parla el 1934 amb motiu de les conferències commemoratives del primer centenari de la Renaixença, organitzades per l'Associació de Periodistes. Més endavant, l'any 1936, el Lyceum Club es farà càrrec d'un programa setmanal sobre cultura. Cada divendres al migdia, l'audiència de Ràdio Barcelona té l'oportunitat d'assabentar-se de les activitats del Lyceum Club, d'escoltar una conferència, o fruit de les manifestacions artístiques i culturals que el Club impulsa. ●

Un grup de dones visiten les instal·lacions de Ràdio Barcelona, als anys 30

Les pioneres de la ràdio a Catalunya

Per Sílvia Espinosa

Durant els anys 20 del segle passat, unes dones de Barcelona es van atrevir a treballar de locutores de ràdio quan aquest nou mitjà de comunicació començava a caminar al nostre país, fascinant als ignorants d'una tecnologia moderna que era més màgia que comunicació. A la dècada dels anys 30, la presència de les dones a la ràdio ja era indiscutible i no només fent de locutores. La ràdio catalana sempre ha tingut un important pes femení i va significar en aquells primers anys un camp

laboral nou que possibilitava que moltes joves amb coneixements artístics, de famílies catalanes, creients i amb més o menys recursos tinguessin, gràcies a les ones hertziànes, la seva primera feina. Aquest era el perfil bàsic de la majoria de locutores de ràdio que van treballar a Catalunya abans de la Guerra Civil en alguna de les 12 estacions que operaven al nostre país. A continuació, expliquem alguns passatges de la vida d'algunes d'aquestes dones.

Mª Carme Nicolau Masó (1901-1990)

És l'única dona periodista de ràdio que treballa a Catalunya a la dècada dels 30. Fa un programa informatiu a Ràdio Barcelona que es diu *La palabra*, que ella va catalanitzar i hi va incloure l'espai adreçat a les dones *Ràdio Fémica*. Simultàniament treballa a *La Dona Catalana* on hi va escriure més de 700 articles i n'és la directora durant la Guerra Civil. Militant d'Estat Català, s'exilia el 1938 i torna a Barcelona el 1943, essent readmesa per Ràdio Barcelona el 1947 on hi treballarà fins el 1965.

Mª Cinta Balagué, "Salus" (1898-1985)

La primera locutora de Ràdio Barcelona era funcionària de l'Ajuntament de Barcelona on feia de secretària de direcció. A la ràdio hi col·labora presentant el 1926 el primer magazín de la història de la ràdio. Segons la revista *Radio Barcelona*, número 233 de 1929, Balagué és una "distinguida señorita que ejerce de locutora en las sesiones femeniles que, con los títulos 'MODAS Y TEMAS ÚTILES', los martes y los viernes suele radiar EAJ-1, y que llevan las firmas de Georgette y Pompadour, del Instituto de cultura y biblioteca Popular de la Mujer".

Rosalía Rovira Duarte (1903-1982)

Reconeguda actriu de teatre que, quan arriba a Ràdio Associació de Catalunya, es converteix en la primera locutora de l'estació. Feia els programes per a dones i també eren "molt celebrades" les seves lectures per a la mainada, segons la premsa de l'època. Amb l'entrada de les tropes franquistes és empresonada per la seva ideologia nacionalista i sempre més apartada de la ràdio.

Francina Boris Codina (1915-2013)

La primera locutora de Ràdio Girona, el 1933, marxa un any després a Ràdio Associació de Catalunya, a Barcelona, on fa de locutora fins a l'entrada dels feixistes. Després de ser depurada, passant fins i tot per la presó, Boris torna a la ràdio però degradada a fer de secretària fins a la dècada dels 40 que pot tornar a Girona per ser-ne novament locutora on va conduir un programa de sardanes fins a l'edat de 87 anys.

Aurora TERSA Miralles (1912-1961)

Maria TERSA Miralles (1912-2015)

Les germanes TERSA foren les primeres locutores de Ràdio Lleida, on l'Aurora a més a més acompanyava solistes al piano, a l'any 1933. Són les úniques germanes de Catalunya que treballaren juntes a la ràdio d'aquells anys. Aurora deixa la ràdio per casar-se abans de la guerra, però Maria continuarà a Ràdio Lleida fins que aquesta deixa d'emetre l'any 1938, data en la qual passa a incorporar-se davant del micròfon de Ràdio Girona (les dues emissores de Ràdio Associació de Catalunya). Maria va viure, amb els seus pares com a refugiats de Guerra, dins de Ràdio Girona, mentre hi feia de locutora fins que les tropes rebels ocupen l'estació.

La ràdio sotmesa al franquisme, còmplice del patriarcat

Durant la Guerra Civil, quan el franquisme anava prenent posicions, la ràdio va passar per diverses etapes per acabar, amb la victòria dels insurrectes, sent la ràdio del Règim. Una ràdio totalment censurada, amb les consignes dels vencedors i en llengua castellana.

Durant 40 anys va ser una ràdio on la majoria de dones llegien el que altres havien escrit o feien d'actrius de les ràdio novel·les

Per Àngela Salut

En la primera etapa de guerra, el bàndol franquista va instaurar una censura que consistia en ocupar les emissores i controlar-ne la programació, música, bàndols militars i propaganda. Aquesta censura formava part intrínseca del funcionament del sistema franquista i es mantindria durant els quaranta anys del Règim. El franquisme volia acabar amb la modernitat i el progrés de la República però de forma especial amb el que tenia relació amb les llibertats, les dones, la llei de l'avortament, la llibertat d'expressió i un llarg etcètera. Des dels primers dies, el franquisme ja va redibuixar tot el mapa radiofònic català dels propers 40 anys i les dones en va ser un dels col·lectius més afectats. Tot i així, la guerra no va aconseguir treure-les de les ones. En els últims dies de la Guerra Civil, van aconseguir un pes important demostrant que tenien una gran professionalitat i responsabilitat, tot continuant amb la seva tasca, llegint

avisos dels bombardejos per a la població, transmetent tranquil·litat i, sobretot, amagant la seva por.

La victòria de les forces insurrectes, però, marcaria el retorn de la repressió i discriminació, especialment cap a elles. Es dicten noves lleis que limitaran la dona a ser mare i la relegaran a ocupar-se de les tasques domèstiques. Es va acabar amb la coeducació; a les escoles de nenes s'ensenyaven preferentment les ciències domèstiques, la costura i la cuina; es preparava les dones per a ser unes "bones esposes submises". Tot plegat va desencadenar en allò que és més perillós, l'autocensura, la submissió i, fins i tot, aconseguir en moltes dones comportaments marcats pel pensament masculista. Les noves lleis restringien i encotillaven les dones, barrant l'accés a les feines més prestigioses, sotmetent-les totalment als homes, marits, pares o germans. Es va tornar a penalitzar com a delictes l'adulteri femení, i

entre els anys 1944 i 1965 es va legalitzar el parricidi per honor. Això va abocar moltíssimes dones a l'estraperlo, al treball submergit i il·legal, tant a casa com a les fàbriques.

A la ràdio, s'observa un canvi en la tipologia de les dones que hi treballen. La majoria, en aquesta etapa, seran professionals contractades després de passar unes oposicions o uns exàmens, dones que treballaran per guanyar-se la vida, algunes procedents del món del teatre seran les veus dels serials o del ràdio teatre que es posarà de moda o, fins i tot, dels contes per a infants. Una qualitat importantíssima de les dones per ésser locutora en temps del franquisme era la de ser properes al règim. La majoria eren filles, nebodes, parentes o conegudes dels dirigents franquistes o vinculades a la *Sección Femenina*.

El primer franquisme

La victòria franquista, el 1939, va atorgar a la Falange Española les funcions de censura i de control dels programes de totes les emissores de ràdio i alhora es va promocionar *Radio Nacional de España* com a única emissora oficial facultada per emetre informatius, els coneguts *diarios hablados*, que substituïren els *partes de guerra*. Aquests informatius s'havien d'emetre a totes les emissores de ràdio existents, la qual cosa feien de forma coercitiva i menyspreant totalment la capacitat de locutores o personal existent a les estacions. Les dones de la *Sección Femenina* van quedar-se com a guardianes i dipositàries del sistema de valors, de la ideologia de la nova dona, a qui s'atorgava i exigia uns valors que corresponien a la visió del Nou Estat totalitari, molt lluny de la dona moderna de la República. Amb l'inici del control de les locutores, que estaven al capdavant de la majoria de les emissores, es va iniciar una "neteja" de les que tenien ideologia contrària al règim, ja fos republicana, catalanista o demòcrata.

El règim va voler aprofitar que la ràdio tenia una audiència bàsicament femenina i va fer programes per fidelitzar-les. Eren programes dirigits a les dones amb una mica de tot i patrocinats per empreses de productes de bellesa. Recuperant la línia dels exitosos consultoris femenins d'abans de la guerra, tot i que amb missatges diferents, a mitjans dels anys 40 es van recuperar Radio Fémina de Radio Barcelona o el Consultori femení d'Eupartol de l'antiga Ràdio Associació de Catalunya, que passaria a ser el *Consultorio de Montserrat Fortuny*. El 1947, a Radio Barcelona, apareix l'altre consultori femení i el més exitós, *Consultorio de Elena Francis*, que inicialment havia de ser un consultori de bellesa però que al final va acabar sent un consultori sentimental.

També destaquen aquests anys els programes de ràdio teatre i serials. De ben segur que van ser aquestes emissions les que va donar més noms de dona en les

Una qualitat importantíssima per ser locutora era ser propera al règim

emissores de ràdio a Catalunya. Arreu del territori català, les emissores es van veure en la necessitat d'ampliar el seu personal per poder formar el que anomenaven quadres escènics, que van incloure moltes dones. Una bona part d'elles havien sorgit dels curssets que feien les emissores per formar les noves veus de la ràdio.

Els anys 50

En els anys 50, el franquisme aconsegueix consolidar-se a nivell internacional gràcies a la situació internacional en el context de la Guerra Freda. Acabada la II Guerra Mundial, el nou mapa internacional, els pactes amb Estats Units d'Amèrica i la Santa Seu van significar el reconeixement del règim franquista, però en contrapartida aquest es va veure obligat a anar liberalitzant, a poc a poc, la seva economia. Tot i que aquests canvis i avenços econòmics no van anar acompanyats d'una liberalització política autèntica, sí que van significar la fi de l'aïllament d'Espanya respecte a la resta del món.

Els mitjans de comunicació no eren pas externs a això, i menys la ràdio. Continuaven la censura i les prohibicions o restriccions respecte la llengua i cultura, la persecució dels opositors al règim i la imposició d'una cultura no democràtica. Però en la ràdio i en la societat corrien aires nous que estaven preparant el canvi que es produiria la següent dècada.

A finals de la dècada dels 40, a les emissores hi trobem encara moltes dones pertanyents a la Falange, per exemple, Esther Jaumot. Després de passar per diverses estacions, Jaumot arriba a RNE de Barcelona el 1949, on escriu i presenta la secció *La mujer y la radio*. Va seguir treballant a RNE i a Radio Peninsular, fent els matins. Treballà a RNE fins a la seva jubilació.

La ràdio va distingir entre la funció d'escriure i la de llegir, i a les dones els va tocar la segona

Les dones, com a màximes consumidores de ràdio, manifestaven també voluntat de canvi. L'arraconament de la dona a l'àmbit domèstic no s'havia superat però sí que s'havia relativitzat, especialment en les joves que ja havien accedit a formació de tipus mitjà, s'estava recuperant lentament el lloc de treball de les dones i la consolidació de les "professions femenines". L'arribada de la televisió en aquesta dècada, també va aportar el seu granet de sorra en el canvi dels mitjans existents. Les necessitats o les demandes de les dones vers la ràdio ja no eren les mateixes. S'apropaven canvis legislatius pel que fa als drets laborals de les dones. Malgrat tot, la ràdio continuava sent el que era, un model pobre amb retransmissions esportives, ràdio teatre, concursos i discos sol·licitats i sobretot els consultoris, a mans de les locutores i actrius formades durant la dècada dels 40.

En relació a la dona davant del micròfon, pràcticament tampoc hi va haver canvis, només a Ràdio Nacional a Barcelona, on s'havia de preparar els informatius locals i/o regionals. Però aquells cursos organitzats per les mateixes emissores començaren a obrir l'accés a més dones a unes plantilles encotillades i

Odette Pinto va ser una de les veus que va sorgir la dècada dels 50 i que, des de diferents emissores, va fer programes dedicats a les dones fins a la seva jubilació. Pinto va patir en la seva persona les lleis restrictives en relació a la dona del franquisme. El 1957, després de casar-se, va ser acomiadada de Ràdio Barcelona (una dona casada, sota el règim franquista, no podia seguir exercint com a locutora). Anys més tard, va poder tornar a la ràdio i continuar la seva llarga carrera, amb molts més continguts.

controlades políticament. És en aquesta època en què programes com els serials, consultoris, concursos i retransmissions esportives assoleixen molta popularitat. En conseqüència, sorgeixen les estrelles de la ràdio, les locutores, les actrius de ràdio. Aquesta fama de les locutores i actrius ve reforçada per dues revistes: *Ondas* i *el Correo de la Radio*, que van contribuir molt en la promoció de les locutores i actrius de la Ràdio.

El tardofranquisme

La dècada dels 60 i inicis dels 70 són uns anys on es produeix una millora econòmica important, un desenvolupament econòmic notable que, tot i que força desequilibrat, va tenir un fort impacte demogràfic i social. Malgrat tot, aquesta expansió i millora econòmica no va servir per provocar un canvi polític, el sistema segueix amb la mateixa ideologia de l'inici. Els últims anys ja van ser de crisi tant política com econòmica. Durant tota aquesta època, l'oposició al règim va anar preparant el camí, per un costat forces polítiques i sindicals clandestines i per l'altre la feina de diferents col·lectius de la societat democràtica espanyola van aconseguir afeblir la base del règim, la seva acció va ser importantíssima en el procés de l'anomenada *transició política del franquisme a la democràcia*. Serà en aquest últim episodi del franquisme, que les dones van incrementant la presència a les ones, si bé no és fins anys després del final del franquisme que, mica a mica, aniran recuperant el lloc que els correspon realment. Durant aquest últim episodi continuen les ràdio sèries, el ràdio teatre i els consultoris femenins, retransmissions esportives i musicals, sense oblidar els espais infantils, sempre, però, seguint encara els trets del règim.

En resum, després de la guerra la ràdio va distingir entre la funció d'escriure i la de llegir, i a les dones els va tocar la de llegir. La tasca d'escriure estava fortament censurada amb caràcter previ i situada a l'autoritat dels companys que actuaven com a caps de redacció o com a caps d'informatius després. La funció o la capacitat d'escriure o d'editar íntegrament els seus programes no se'ls va començar a reconèixer fins després de la Llei Fraga el 1966 i més especialment l'any 1977, en plena transició democràtica, quan les emissores van recuperar la llibertat d'informar. ●

Recursos

- Susanna Tavera. *Professionalització de les dones a la ràdio: les baules d'una cadena (1939-1960)*.
- Silvia Espinosa Mirabet. *En femenino y singular: La mujer en la radio española desde los "felices años veinte" hasta el final de la Guerra Civil*. 2016 / *Crònica de la ràdio en femení*. 2016 / *Les locutores de Ràdio a Catalunya 1924-1939*. Tesi doctoral. 2008.

Per què mantenir els infants confinats a casa és clau per aturar el coronavirus?

1 Els infants no estan exempts de contraure el virus.

/ Tot i que el coronavirus SARS-CoV-2 els afecta d'una manera més lleu, tenen el mateix risc de contagi que qualsevol altra persona.

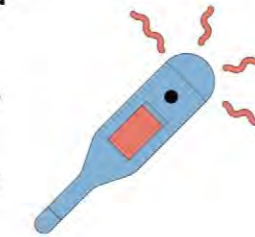
4 Les mares i els pares també podem abaixar la guàrdia.

/ Per molt que estiguem pendents que segueixin les mesures de prevenció, en qualsevol moment ens podem despistar i, per tant, no els podem garantir una protecció adequada.

2 Els símptomes poden ser tan lleus que es poden confondre fàcilment amb una altra malaltia comuna.

/ Els infants poden transmetre el coronavirus a altres persones encara que tinguin una simptomatologia lleu que es pugui confondre amb una altra malaltia.

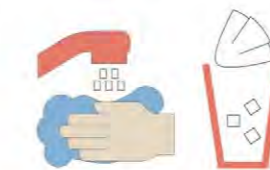

3 Els pot costar més mantenir les mesures de prevenció recomanades.

/ És més difícil que respectin la distància de seguretat amb altres persones i que evitin posar-se les mans a la boca després d'haver tocat diferents superfícies, o que recordin rentar-se les mans en arribar a casa.

Això augmenta el risc de contraure i transmetre la infecció.

5 Entre tots hem d'intentar interrompre la transmissió per procurar evitar la saturació del sistema de salut.

/ L'objectiu és evitar que el nombre de persones afectades superi el volum que el sistema de salut és capaç d'atendre. Ara estem en un moment clau en què només els serveis essencials haurien de sortir de casa per obtenir el màxim efecte del confinament.

6 Aproveu el confinament per gaudir del temps en família.

/ En molts casos, les obligacions diàries fan que el temps que es passa amb els fills i filles sigui escàs. La situació excepcional que estem vivint pot ser una bona oportunitat per compartir temps amb els infants i gaudir d'activitats creatives i originals sense necessitat de sortir de casa.

Per a més informació, consulta canalsalut.gencat.cat/coronavirus

Posa-hi seny! Quedeu-vos a casa!
Per la seva seguretat i per la de tothom! #JoActuo

Serials i consultoris, l'adoctrinament femení

La ràdio del primer i segon franquisme (1939-1962) suposa una ruptura total amb els ideals igualitaris i progressistes que havia viscut breument la ràdio de la República. És una ràdio en sintonia amb els paràmetres polítics i culturals que caracteritzen el nacional-catolicisme, sotmesa a la censura oficial i a la religiosa: qualsevol guió que no portés el "ràdiase" del censor de torn no podia sortir a la llum. Les emissores tenien en nòmina un capellà a càrrec del control de les emissions religioses ("el rosario radiado") i dels continguts "morals" de la programació. La ràdio era el millor instrument de propaganda per fer arribar a les classes populars els dictats polítics de Falange i el dogma catòlic de l'Església

Per Armand Balsebre

Però la ràdio, si exceptuem a Radio Nacional de España, no vivia de la subvenció oficial. La publicitat era el pilar financer fonamental de moltes emissores. I en aquesta estratègia de supervivència de la ràdio comercial, l'audiència femenina va tenir una importància cabdal. El públic femení constituïa l'audiència potencial prioritària: la dona era prescriptora del consum familiar (alimentació, electrodomèstics, roba, educació, salut) i, per tant, la oient "ideal" que cercaven els programadors. I al servei d'aquesta estratègia es va fundar la "franja femenina": totes les tardes, serials i consultoris, les eines per aconseguir la fidelització de l'audiència i garantir la connexió diària amb el missatge del patrocinador, fos Nestlé o l'Institut Francis. La suspensió de l'argument al final de cada episodi en un serial, per exemple, era una eina narrativa que potenciava aquest vincle, i la fidelització de l'audiència és un dels principis fonamentals de la comunicació persuasiva, l'objectiu més preuat pels departaments comercials de les emissores i dels anunciants.

Tant si ho veiem des de la perspectiva de l'audiència com des de el punt de vista de les professionals que varen treballar a la ràdio, la ficció dramàtica i les emissions femenines (els consultoris) van contribuir de manera important a la institucionalització de la presència

protagonista de la dona a la ràdio del franquisme. Des de la perspectiva de l'audiència, perquè els continguts melodramàtics d'una bona part dels serials i els problemes sentimentals-socials que omplien les cartes que es llegien als consultoris van saber explotar d'una manera obscena l'empatia i la identificació amb els problemes que patien els personatges en la ficció i les radiooients a la vida real. Recordem que el perfil dominant de l'audiència femenina durant aquest període és el d'una dona emigrant, classe treballadora, que viu als grans centres urbans; una dona desarrelada del seu nucli familiar i social, sense canals de protecció institucionals o familiars, i que troba en la ràdio una companyia benèfica, que li fa saber que moltes altres dones es troben com ella, creant sentit de comunitat, i que, acompanyada també de les melodies de la música popular (*la copla*), li transmet uns efectes terapèutics, a manera de medicina regeneradora de tots els traumes patits a la postguerra.

I des de la perspectiva de les professionals, aquesta presència protagonista de la dona és evident. L'explosió que es produeix de la ficció radiofònica, especialment a partir de l'emissió per la Cadena SER de *Lo que no muere* l'any 1953, va incorporar desenes d'actrius als quadres escènics de Ràdio Barcelona, Ràdio Espanya de Barce-

Maruja Fernández fou la veu més popular d'Elena Francis

Mercedes Laspra va ser la veu durant 40 anys de Montserrat Fortuny

lona i Ràdio Nacional d'Espanya a Barcelona, les tres emissores catalanes més importants. Les tardes radiofòniques es van omplir de serials, al voltant dels quals les veus femenines compartien protagonisme amb les veus masculines. A més, amb l'avantatge que l'actriu, a diferència de la locutora, per la seva situació contractual d'artista, podia fugir moltes vegades de la norma que obligava deixar la feina després del matrimoni.

Però la veu femenina no era només un personatge de ficció o el contrapunt narratiu d'una història en els magazines, sinó també, el contrast melòdic i atractiu en la lectura de la publicitat. La tessitura més alta de les veus femenines és font de més intel·ligibilitat, la qual cosa ha estat sempre un valor afegit en la comunicació radiofònica; especialment, en el període que motiva la nostra reflexió, quan la dona periodista no havia aterrat encara a la ràdio, ni s'havia produït aquesta baixada tonal a la tessitura que actualment caracteritza el timbre d'una bona part de les veus femenines a la ràdio espanyola.

És cert, doncs, que els serials i els consultoris, al servei de les estratègies publicitàries, van contribuir a normalitzar la presència de la dona a la ràdio, fins el punt de què molts anunciants consideressin que era el mitjà més femení. Però també és cert que aquesta normalització es produïa en sintonia amb els principis ideològics del nacional-catolicisme dominant. L'arquetipus femení que es reproduïa en molts dels serials coincidia plenament amb el perfil de dona que ha definit tradicionalment el nostre sistema patriarcal de valors, i, de la mateixa manera, la construcció literària que feien les guionistes dels consultoris dels problemes de les consultants no s'allunyava tampoc d'aquesta línia ("*cásate y sé sumisa*"), en defensa d'un perfil de dona submissa a la veu de

l'home (pare, marit o capellà). Hem d'aparcar la mirada nostàlgicament amable que hem fet tots dels consultoris des del nostre més confortable present i recordar que van ser una de les escoles d'adoctrinament més malignes que ha tingut la dona durant el franquisme. El més d'un milió de cartes dirigides a Elena Francis, personatge de ficció, que es van trobar en una masia de Cornellà l'any 2005 són testimoni de l'abast massiu que van tenir els consultoris. L'anàlisi de contingut d'aquestes cartes reals ens informa també del mal que van arribar a fer. Dona i ràdio durant el franquisme, realment, no van establir un bon diàleg emancipador. ●

A la ràdio, dones amb veu i professionalitat

Al servei dels interessos públics i en especial dels governants, la ràdio, des dels seus orígens, ha contribuït en bona mesura a la creació d'un determinat estat d'opinió, constituint una eminent esfera de la comunicació amb funcions polítiques, socials i - com no- subjecta a interessos econòmics. En aquest context, tant en la categoria d'oients com en la de professionals de la ràdio, les dones han tingut un paper essencial en el desenvolupament general d'aquest mitjà; això és, a partir d'aquest nexa comunicatiu en el transcurs dels anys bona part de la població femenina ha trobat en la radiodifusió una més que rellevant plataforma pública

Per Carmel·la Planell

Cap a la tercera dècada del segle passat, quan va entrar a formar part de la vida de la ciutadania, la ràdio -sotmesa al dictamen dels mandataris del moment- amb un major o menor repertori de programes no va dubtar a oferir a les dones un espai que els permetés fer-se sentir, tant en sentit real com figurat, en un entorn de veus majorment representat per homes. I és així que, en temps de la República, una progressiva presència de dones en diferents emissores, les locutores (pioneres vocacionals de la ràdio) van facilitar -i molt especialment, gràcies al registre melòdic d'alguna veu singular- el notable acostament de la ràdio a totes les llars fins al punt de crear vincles i dissipar els límits entre el públic i el privat; provocant una gradual irrupció en l'àmbit domèstic de totes les famílies.

Si bé la Guerra Civil va convertir la ràdio en un veritable mitjà de propaganda, amb la Dictadura va passar a ser l'inequívoc monopoli informatiu que al costat del poder eclesiàstic va abastar tots els anys de franquisme; compartint-sea més amb una proliferació de programes religiosos. En conseqüència, en un país capitalitzat políticament pel règim, les dones a la ràdio van passar a ser un doble instrument al seu servei, capitanejades pel sistema i pels seus propis companys. I, en aquest context en el qual els homes han predominat i manat durant

llargues dècades, les dones han trigat bastant a llaurar-se un espai professional fins a arribar al dia d'avui amb una representació professional -sobretot als alts càrrecs de les ones- encara molt minoritària.

La qüestió sobre la dona i la seva presència als mitjans radiofònics ha estat objecte d'estudi des de finals dels setanta amb unes resoltes expectatives operatives: encaminar les diferents emissores, i les dones (directores, productores, realitzadores, guionistes, tècniques...) envers un desplegament de continguts i missatges capaços de mostrar amb realisme la quotidianitat, ressaltant també el valor personal, professional i humà de totes les dones en el seu conjunt, atès que són la meitat de la població d'un país. Més endavant, els processos de democratització i les pròpies vindicacions del Moviment Feminista, han propiciat un reconeixement del paper de la dona en el món de la radiodifusió, en referència al fet que aquesta guanyés un espai en tant que "subjectes femenins", no només en el camp de la locució, sinó en totes les categories professionals. Això no obstant, ha estat aquests darrers anys quan les dones de la ràdio han aixecat més la veu, amb el propòsit de promoure definitivament una presència en els mitjans sonors per a trencar aquell sostre de vidre que encara els segueix negant protagonisme.

Locutores La locutora llegeix un text escrit per algú altre, i ho ha de fer amb veu clara i entenedora. En un inici són actrius i cantants qui fan aquesta funció i, durant el llarg període franquista, la locutora queda reduïda sovint a una veu que acompanya els presentadors estrella.

Antolina Boada i Ferrer

Nascuda a Vacarisses (Vallès Occidental), el 1910. Tot i uns certificats d'estudis, va fer de teixidora a Cal Blasi; però de la mà d'una amiga, i gràcies als seus coneixements, sense deixar la fàbrica, va entrar a ser la locutora de Radio Tarrasa als 22 anys, on va ser molt valorada professionalment tant pel seu nivell cultural com pel seu esperit lliure, proper al feminisme. Boada va inaugurar les Emissions d'EAJ 25 Radio Tarrasa, el Nadal de 1932. Seguidament, malgrat la pèrdua del marit i un fill durant la Guerra; va consagrar-se plenament a la feina bo i havent d'assumir els nous criteris de radiodifusió del franquisme. A l'emissora, amb 42 anys de professió, va ser una institució, essent mereixedora de distints guardons. Va morir el 1997, a Terrassa; ciutat que li ha dedicat un carrer.

Maria Dolores Tejado i Villanueva

Nascuda a Barcelona, amb notables competències acadèmiques i exercint com a professora de francès, va superar un competitiu concurs-oposició per a entrar a Radio Barcelona, a l'any 1951. Tot un exponent dins la història d'aquesta emissora; no vacil·lava a explicar amb orgull els requisits sol·licitats (aquell temps) per a ingressar en un locutori radiofònic de la talla de Radio Barcelona: "Saber francès, anglès, i tenir una perfecta dicció del castellà i del català; endemés d'una melodiosa veu".

El reconeixement a la seva professionalitat li va venir ben aviat per ser presentadora de programes tan populars com: "La comarca nos visita" o "El zorro", entre d'altres; fins a aconseguir el Premio Ondas a la millor locutora de l'època daurada de Radio Barcelona EAJ-1, al 1965.

Maria Matilde Almendros i Carcasona

Locutora i actriu, va convertir-se en una de les dones més brillants de l'univers radiofònic de la postguerra. Va entrar a Radio Nacional de España en Cataluña, el 1954, com a locutora. A la dècada dels 60', a part del programa "Fantasía", va ser la veu més apreciada a tot l'Estat espanyol, gràcies a l'espai de gran èxit: "De España para los españoles", adreçat al decurs de tretze anys a tot el gruix de l'emigració, i pel qual va rebre el Premio Ondas, el 1969. Va participar en l'estrena de Ràdio 4, el 1976, essent una de les pioneres de la recuperació del català a la radiodifusió ("Temps obert" o "Paraula i pensament") i a l'escenari, en temps difícils. Guardonada amb la Creu de Sant Jordi i el Premio Nacional de Interpretación; després de la seva mort a l'any 1995, Barcelona li ha dedicat uns jardins, a l'Eixample.

Guionistes i redactores

A partir dels anys 50 comencen a aparèixer guionistes, escriptores de serials i adaptadores de textos dramàtics per a la ràdio. Les dones comencen a fer-se presents a les emissores assumint aquesta mena de responsabilitats, menys visibles però igualment necessàries.

Cecília A. Mantua i Bozzo

(1909? - Barcelona, 1974)

Amb el seu nom real de Cecília Alonso i Bozzo, aquesta dona descendent d'una nissaga del món del teatre, es va especialitzar en premsa cinematogràfica, a la dècada dels 30. I, a partir de 1936, a més d'escriptora i publicista, va començar a escriure guions i arranjaments radiofònics de signe convencional i moralista. Des del 1953 van guanyar importància, a Radio Barcelona, un estimable nombre de peces de "radioteatre", tant en català com en castellà, guions seus produïts i interpretats pel quadre d'actors d'aquesta emissora; essent de gran ressò, en especial, "La Pepa maca" (1954).

Mari Carmen García i Lecha

(Barcelona, 1922-2016)

Esriptora, guionista i traductora, va ser durant temps redactora de Radio Nacional de España, tot treballant en els guions del popular programa dramàtic "Teatro invisible" d'aquesta emissora, en antena des de 1949 fins al 1969. Precisament, per aquesta producció va ser mereixedora d'un Premio Ondas de Guión, a l'any 1954.

Editores Editar un programa vol dir decidir els continguts i el to, a més d'intervenir en la presentació. En la transició, algunes locutores i periodistes es van fer càrrec de la presentació i direcció de programes i espais d'entreteniment, assumint fórmules més imaginatives, i actuant com a editores en programes propis.

Montserrat Minobis i Puntonet

(Figueras, 1942 - Barcelona, 2019)

Llicenciada en Filosofia i Lletres i Ciències de la Informació; ben aviat va estrenar-se com a locutora a Radio Popular, de Figueras. Entre el 1974 i el 1976 va treballar a Radio España, de Barcelona, des d'on va passar a la secció comercial de RNE, i també de Radio Peninsular i de Ràdio-4. Minobis ha estat tot un exemplar exponent en l'edició radiofònica des de la perspectiva de saber situar el context de la transició a l'hora d'idear i suggerir uns originals espais temàtics adreçats a què el periodisme incorporés la visió de les dones en el tractament informatiu dels programes de la seva pròpia collita; circumstància que li va concedir un verdader reconeixement dins del món de la radiodifusió. Una llarga i certificada trajectòria professional en programes informatius i culturals l'ha encaminada a saber canalitzar qualsevol tipus de format.

Minobis va ser directora de Catalunya Ràdio i degana del Col·legi de Periodistes, endemés de presidenta de la Xarxa Europea de Dones Periodistes i fundadora de l'Associació de Dones Periodistes de Catalunya; amb reconeixements com el Premi Ciutat de Barcelona i la Creu de Sant Jordi.

Adelina Castillejo i Garnés

(Barcelona, 1952)

De jove, ja presentava un magazín a Radio Sabadell. Després, la seva activa presència a diferents emissores (Radio Sabadell, Radio España, Radio Miramar, Radio Barcelona i Catalunya Ràdio) des d'un ferm propòsit de participar a tota l'audiència d'una ràdio objectiva i respectuosa amb tots els posicionaments ideològics i culturals del país van fer-la mereixedora d'importants premis i reconeixements, d'entre els quals la menció d'honor dels Premis Ràdio Associació de Catalunya pel seu efectiu treball en distints àmbits de la comunicació.

Productores radiofòniques

Menys visible que la de locutora i presentadora, es tracta però d'una figura indispensable al mitjà. La seva tasca és la de cercar perfils i personatges concrets que facilitin construir el programa, la tertúlia, l'entrevista, etc.

Maria Dolors Busquets i González

(Barcelona, 1945)

De ser una molt jove actriu a Radio Barcelona, i després, protagonista a Radio Nacional de la primera novel·la en català "Entre dos silencis"; va passar a condir un espai poètic a Radio Cadena. Però, el salt el va fer a la dècada dels 80 amb un exercici d'èxit com a productora i locutora a Cadena 13, primer, i a Catalunya Música, després, fins la seva jubilació.

May Revilla

Periodista, avui ja jubilada, amb una vasta trajectòria d'èxit com a productora de programes radiofònics. Va començar aquest exercici a Radio Nacional de España, a Barcelona, amb "Más vale tarde" i "No es un día cualquiera", i més tard a Onda Cero, amb "Protagonistas Cataluña". A més d'una participació a "Les tardes amb Elisenda Roca", a Com Ràdio, i de formar part de l'equip de "Els matins amb Josep Cuní"; també va treballar a Ona Catalana, a "Accents", amb Neus Bonet. Recentment, ha treballat en la creació d'"El matí" de Catalunya Ràdio amb Neus Bonet i a "La Tribu", a Catalunya Ràdio.

Creadores de format "podcast"

Actualment, totes les emissores tenen un servei de podcast, però aquest format ha inspirat algunes periodistes, que han sabut crear un canal específic per divulgar continguts, per assajar noves narratives i per posar al mercat una altra forma de fer ràdio.

Olga Ruiz

Olga Ruiz, al costat d'un equip de radiofonistes, va ser premiada per Extraradio amb un Ondas a la innovació radiofònica i Premi a la Innovació de l'Acadèmia de la Ràdio, per tirar endavant un projecte de ràdio més artesanal que posava l'accent al so i a uns espais temàtics de qualitat, i destinats a ser convertits en "podcast". A l'any 2017 Prisa va interessar-se pel projecte i, aleshores, van muntar Pòdium podcast.

Col·laboradores externes

L'emissora acorda una retribució econòmica amb aquesta figura, que aporta al programa els seus coneixements en alguna matèria o bé que expressa per antena l'equivalent a un article d'opinió. En els darrers anys la figura de la tertuliana és habitual i entra dins aquesta categoria professional.

Paulina Pi de la Serra i Joly

(Terrassa, 1906-1991)

Personatge actiu en l'àmbit cultural i polític, a partir de 1961 va entrar a col·laborar amb Radio Tarrasa, a "Club de tarde". Després, la seves intervencions a la ràdio se succeeixen amb col·laboracions com: "El café de las Ramblas", de la Cadena Catalana, entre d'altres, on precisament, malgrat l'època, es desmarcava força de les normes imposades, defensant a tothora el valor de les dones. Així, una recopilació de les seves col·laboracions radiofòniques resulta ser tot un valuós llegat.

Montserrat Roig i Fransitorra

(Barcelona, 1946 - 1991)

Llicenciada en Filosofia i Lletres, escriptora i assagista li ha estat summament reconeguda la seva obra narrativa i els seus treballs periodístics -reportatges, entrevistes i programes de ràdio i televisió. Les seves col·laboracions radiofòniques van iniciar-se a l'any 1972, amb el programa "Radioscope", de Radio Miramar, espai on relligava i llegia sinopsis d'algunes novel·les catalanes, per ella destriades. Més endavant, va participar en programes d'entrevistes a autors i autores de la literatura del moment, i en el programa de debats radiofònics "De bat a bat".

Pilar Rahola i Martínez

(Barcelona, 1958)

Exerceix el periodisme, amb una destacada presència a diferents mitjans de comunicació, amb intervencions de diferents formats, tant culturals i socials com tertúlies, en els quals manifesta un acusat esperit crític. A Ona Catalana, amb "Vis à vis!", va inaugurar un insòlit programa d'entrevistes, amb protagonistes masculins. Des de 2007, va col·laborar en el programa "Julia en la Onda", a Onda Cero, amb Júlia Otero; espai d'opinió on prevalien els seus posicionaments sobre el catalanisme i els drets de les dones. Avui dia és una tertuliana més del programa "El món a Racl".

Tècniques d'equips de radiodifusió

El control de so en un estudi radiofònic implica atenció i responsabilitat. Les dones han treballat en aquesta posició des dels inicis del mitjà.

Josefina Beceiro

Els seus inicis la situen com a locutora de Radio Tarrasa; però després va marxar a Radio Nacional, mitjà on va especialitzar-se en l'ofici de "tècnica d'equips de radiodifusió (magnetòfons, altaveus, mescladors...)" al costat d'altres tècnics de suport, realitzadors i muntadors d'aquesta emissora.

María Jesús Román

Els seus inicis com a tècnica de radiocomunicació van tenir lloc de ben joveneta, a Radio Juventud, com a especialista operadora de so; competència per la qual ha esdevingut tot un referent per a moltes joves interessades en els àmbits tècnics de les emissores de ràdio, de les recents generacions.

Esther Bages i Campos

(Barcelona, 1965)

Llicenciada en Història de l'Art, i formada al Instituto Oficial de Radio Televisión Española, va entrar al món de la ràdio com a tècnica de so, a Radio Cadena (RCE), al 1983, a Barcelona. Després de passar per la mateixa emissora a Tarragona; amb la fusió d'aquesta amb Radio Nacional de España, va tornar a Barcelona, esdevenint pas a pas una professional de les tecnologies digitals.

Periodistes del micròfon

A més del butlletí informatiu, la periodista radiofònica participa en diversos formats dins el mitjà, com els debats, les mòbils, les entrevistes o els especials temàtics. En els anys de la Transició, les dones que han estudiat Periodisme entren a la redacció dels serveis informatius, prenent un protagonisme absolut.

Maytri Borau

(Barcelona, 1957)

Si bé els primers passos van ser a Radio Juventud; a Radio España de Barcelona (Cadena Catalana), des del 1975 hi va treballar a la redacció i després al locutori. Seguidament, va assumir tasques de realització en el "Café de las Ramblas" (1978), on també va presentar "La mañana es nuestra", espai que va assolir gran audiència. Posteriorment, va guanyar popularitat a Onda Rambla, amb "Buenos días desde la Rambla" i "La Barcelona del 2001".

Montserrat Melià i Roset

(Tarragona, 1958)

Va començar a Cadena 13, com a redactora d'informatius. Des de 1985 a Radio Nacional de España, a Catalunya, ha desenvolupat la seva carrera, passant de cap d'informatius a la direcció; fins a ser més endavant també directora de Ràdio 4. Simultàniament, ha estat cronista parlamentària al Congrés de Diputats i redactora de programes a TVE, a Catalunya.

Elisenda Roca i Palet

(Barcelona, 1963)

Va entrar a la ràdio abans de ser periodista al programa "Tutti Frutti", de Radio Juventud de Barcelona. Més tard, en aquesta emissora, ja hi va editar i presentar informatius; de la mateixa manera que ho va fer a Radio Cadena Española. L'informatiu matinal, de RCE. i els programes "Buenas Tardes", "Viva la gente de Barcelona", "El guateque" o "Los 33 de antena", a Antena3 de Ràdio. Posteriorment, va treballar a Ràdio Salut, conduint "Ràdio per un dia"; i a la COM, amb "Les tardes amb Elisenda Roca" i "Dies de ràdio"; programes que a més d'atorgar-li gran popularitat l'han fet mereixedora de molts premis. Actualment, és tertuliana i analista a diversos mitjans.

Directores a les ràdios municipals

La responsable de comunicació de l'Ajuntament és qui acostuma a fer-se càrrec de la direcció de l'emissora, que coordina d'acord amb la línia informativa del municipi. A finals de la dècada dels 80, i durant els 90, una gran quantitat de dones es posen al capdavant de les emissores municipals, una tendència que ha seguit fins l'actualitat.

Montse Pérez i Creus

Després d'uns primers passos a Ràdio Miramar i a Radio Minuto, com a productora de programes, va entrar a treballar de cap de premsa de l'Ajuntament de Cornellà fins a ser nomenada directora de Ràdio Cornellà, al setembre de 1989. En l'exercici d'aquest càrrec hi ha romàs tota una dècada.

Carolina Barber i Albors

(Alcoi, 1958)

Periodista que ha estat redactora d'informatius a Ràdio Cerdanyola i a Ràdio 4, a més de productora d'informatius a la televisió valenciana. A l'any 1994 va guanyar la plaça de directora de Ràdio Sant Boi, una de les primeres emissores municipals de l'EMUC. Dels anys a la direcció de la ràdio en destaca el traspàs del sistema analògic al digital, l'elaboració d'un quadern d'estil amb visió de gènere i l'essència de ser una ràdio comarcal amb voluntat de participació ciutadana. Actualment, des del 2006, treballa al departament de comunicació de l'Ajuntament de Sant Boi de Llobregat.

Marga Solé i Montané

Amb un recorregut per diversos mitjans de ràdio i televisió, aquesta periodista a l'any 1985 va entrar a formar part de la plantilla de Ràdio L'Hospitalet, com a cap d'informatius. Ben aviat en fóra nomenada directora, un càrrec que va desenvolupar fins al 1995.

Marina Bru Purón

Vinculada al PSC-PSOE, en tant que cap de premsa de l'Ajuntament de Sant Boi de Llobregat; va convertir-se en directora de Ràdio Sant Boi, des de 1989, endemés d'exercir en diferents càrrecs públics i institucionals, i ser vicepresidenta del Consell Assessor de RTVE a Catalunya.

Entreteniment i companyia: dos valors radiofònics

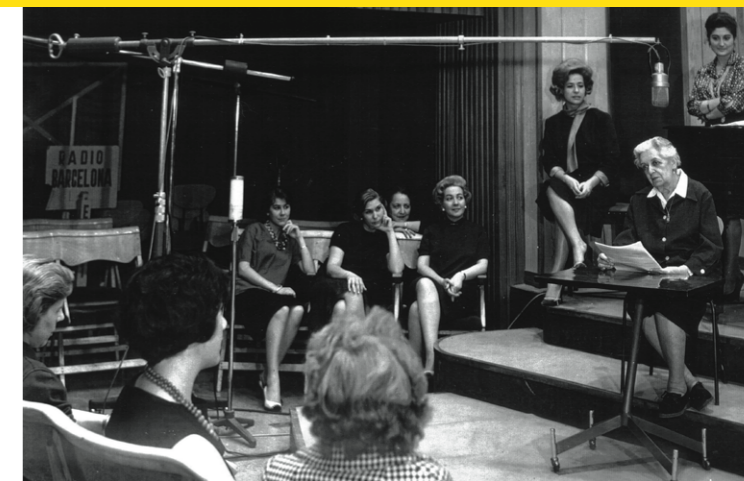
Un dels objectius de la ràdio de totes les èpoques és entretenir i acompanyar l'audiència, i per aconseguir-ho la programació posa en antena diversos formats com magazins, espais dramàtics, concursos, sèries, humor, esport... Al llarg dels anys, algunes d'aquestes propostes han evolucionat mentre d'altres segueixen vigents, la presència de les dones, no obstant, s'ha mantingut, fins i tot, en espais masculinitzats com els esports

Per Elvira Altés

Ràdio teatre

El ràdio teatre es descobreix ben aviat com un element que concita les famílies vora el receptor, i per això són ben vingudes les actrius que proven sort en el nou mitjà, ja que ofereixen una dicció clara i bona veu, llegeixen correctament els guions, declamen poesia i interpreten personatges de les obres dramàtiques que es posen en antena. La major part d'emissores formen quadres escènics que interpreten obres adaptades o guions originals amb força èxit.

A partir dels anys 60 del segle passat, les produccions dramàtiques de les emissores comencen a decandir-se per diversos motius: l'aparició de la televisió, els canvis en els interessos dels públics més joves, els costos de manteniment d'un quadre escènic i la centralització de les grans cadenes, que imposen la seva programació des de Madrid. En l'actualitat, només esporàdicament una cadena radiofònica emprèn la posta en antena d'una obra o d'una sèrie, tot i que Catalunya Ràdio n'ha produït de ben interessants.

Actrius de Ràdio Barcelona, els anys 70, amb Àngela Liaño, Encarna Sánchez, Mercedes Prendes, Maribel Casals, entre altres

L'esport

L'esport i la ràdio han fet un binomi d'èxit gairebé des del principi. A les periodistes d'esports, en canvi, els ha costat molt més temps jugar en aquest camp, ja que s'ha considerat un àmbit professional masculí, que s'adreça a una audiència masculina. Però des dels anys 70 que les periodistes radiofòniques han començat a fer sentir la seva veu en les narratives esportives.

Una imatge conjunta de les periodistes esportives que han treballat a Catalunya Ràdio fent les transmissions de diferents disciplines

Els magazins

Segons la definició clàssica, un magazín és un programa de continguts variats units per l'estil que sol marcar el o la professional que el presenta. És a dir, que en un programa contenidor on hi cap una mica de tot, des de la informació, la tertúlia, els debats, les entrevistes, fins als concursos i l'humor, el component que li acaba atorgant un plus d'interès i atractiu és la personalitat de qui el condueix.

Un dels aspectes a ressaltar és que aquests espais de llarga presència en antena, han estat conduïts sempre (o gairebé) per homes, i en l'actualitat, són les dones les que presenten una bona part del magazins matinals en les emissores de més audiència, i aquest és un pas indiscutible cap a l'equitat de representació de gènere en els mitjans de comunicació.

Les experiències feministes a les ràdios lliures: elles van agafar el micro

L'aparició de les ràdios lliures o alternatives des de finals dels anys seixanta, i sobretot a meitat de la dècada dels 70 del segle XX, obreen a una situació social i política: la fi del franquisme. Les ràdios lliures o alternatives eren ràdios impulsades per organitzacions sense ànim de lucre i feien unes programacions encarades a millorar les condicions de la comunitat local

Per Montserrat Puig i Mollet

Durant la dictadura i uns anys més tard, la informació era administrada des del poder, des de Madrid, i per tant la informació radiofònica era un monopoli de l'Estat i funcionava de dalt a baix. Aquí estaven aquestes ràdios per difondre uns altres continguts.

Eloi Camps Durban, en el seu llibre *Fem-nos escoltar!*, extens compendi de les ràdios lliures, alternatives o ciutadanes dels països catalans, ha recollit en un catàleg les emissores lliures alternatives que emetien als Països Catalans, i les definicions dels estudiosos i teòrics que les han analitzat. Afirmen que aquestes ràdios són una resposta a la descentralització per fomentar el diàleg i la participació a través de la informació local davant la poca descentralització dels mitjans públics, monopolitzats per l'Estat.

El desig de participar i treballar per una societat millor, a partir de col·lectius de base i amb voluntariat, definia aquesta rica experiència que es pot resumir en: donar la veu als que mai la tenien a les ràdios legals.

Un altre tret important és que les ràdios lliures a Itàlia, França i als Països Catalans des de finals dels anys 60 fins entrats els 90, estaven vinculades a l'esquerra política, i operaven en la clandestinitat, desafiant el monopoli radioelèctric estatal. Per això, ja en democràcia, van patir multes i tancaments. Les impulsaven persones vinculades a diverses lluites socials, activistes, homosexuals, feministes, ecologistes, llibertaris, obrers, autònoms, associacions de veïns, objectors de consciència.

Amb l'arribada dels primers Ajuntaments democràtics els anys 80, algunes de les ràdios lliures es van convertir en emissores municipals, i moltes encara emeten.

Contrabanda fm

De les ràdios lliures o alternatives, l'emissora on més presència van tenir les dones i durant més anys va ser a Contrabanda. Dora Casas, una de les seves impulsores, defineix la primera etapa de Contrabanda *com un espai transversal de confluència de moviments de tot el ventall ideològic que va del moviment llibertari a l'esquerra tant radical; un espai obert, per a totes les sensibilitats amb l'objectiu d'acció transformadora. La ràdio era un mitjà i no una finalitat amb si mateixa.*

No es tractava només d'ocupar sectors de l'espai radioelèctric sinó de contribuir amb la informació a crear i activar un moviment de transformació social.

I aquest espai es va dir Contrabanda fm, 91.0, 91.1, 91.3, i no Ràdio Contrabanda, per denunciar l'equalització de veus i discursos amb què es va confondre la liberalització de les ones durant la transició.

S'informava de fets com del moviment de Les Petres, de les dones indígenes zapatistes a Chiapas, dels drets de la maternitat i de l'ecofeminisme. Junt amb Dora Casas van participar activament, entre d'altres, Anna Bosch Pareras (pacifista, ecofeminista), Roser Albó i Margaretta D'Arcy (activista feminista i pacifista irlandesa).

Un altre testimoni de Contrabanda que hi va dedicar

més de set anys, després de la primera etapa, és el de la periodista Doris Boira, la qual, amb un equip de més de 15 dones, posa l'accent en les trobades i contactes internacionals. Sobre la presència de les dones comenta que "Tot i que les dones hem estat sempre presents a Ràdio Contrabanda, l'any 1994 vam decidir formar un grup on trobar-nos per pensar des de la nostra pràctica radiofònica com a dones i enxarxar-nos amb altres dones de ràdios lliures de l'Estat espanyol i d'Europa". Aquest plantejament basat en un posicionament feminista i en l'establiment de vincles amb dones d'altres RR.LL (Ràdios Lliures) va marcar la trajectòria del GDC (Grup de Dones Contrabanda) en els següents set anys, fins entrat l'any 2002. "De la mà de més de 15 dones que vam apostar per la ràdio com un espai de dones on crear i mantenir un discurs propi, per la formació tècnica com una eina d'autonomia i pels vincles amb el context feminista i radiofònic a través de xarxes de producció i intercanvi." L'any 1999 s'emeten setmanalment uns 10 programes fets per i per a dones. Aquí una mostra: *Toca-dones* (músiques de dones del món); *Klitoquè?* (magazín feminista), *Kryptonita para los supermanes* (programa de creació), *Un munt de dones* (magazín de les dones de l'associació "La nostra Illa"), *Ven a Venus* (magazín lesbiana amb ràdio drama), *La vida és ampla* (entrevistes de vida), *Polifonies* (literatura de dones).

Les Ràdios Lliures de l'Estat espanyol i Europa participen a xarxes internacionals com a *Mujeres creando espacios de comunicación* i en projectes de la Xarxa de Dones d'Amarc-Europa, concretament amb la xarxa InterKonneXiones.

Contrabanda, que encara emet, va donar també lloc a una altra experiència. La creació d'una emissora de

dones, a Ca la Dona, que després es va dir Ràdio Paca i, posteriorment, Ràdio Paquita.

Les dones van agafar el micro i escamparen per les ones veus i sensibilitats diverses, des dels drets de les dones, a situacions com la immigració, la pobresa, la discriminació racial, la lluita contra la violència masclista o el lesbianisme. ●

Recursos

- *Radiofonies en femení.* (A la) Recerca sobre nous formats i llenguatges del mitjà radiofònic més enllà dels estereotips tradicionals. Equip de recerca: Doris Boira Bueso, Marta Vergonyós Cabratosa, Piedad Fontaneda Santamaría. Finançament a càrrec de l'Institut Català de les Dones. Barcelona, novembre de 2004.
- *Fem-nos escoltar! Història de les ràdios ciutadanes de l'espai català de comunicació (1977-2017).* Eloi Camps Durban. Editorial Gregal, 2019.
- *De las ondas rojas a las radios libres. Textos para la historia de la radio.* Lluís Bassets (coord.) Edit. Gustavo Gili, 1981.

Algunes de les freqüències de ràdios lliures o populars de Catalunya:

- **Ràdio Bronka** 104.5 FM (Barcelona), ràdio lliure i independent de Barcelona que emet música de geros metall i folk.
- **Contrabanda** 91.4 FM (Barcelona), <http://www.contrabanda.org/>
- **Ràdio Línea IV** 103.9 FM (Barcelona), estructura assembleària
- **Ràdio Pica** 96.6 FM (Barcelona), programació musical
- **Radio 90** 101.4 FM (Olot) <http://www.r90.org/> La ràdio lliure i cultural de la Garrota que emet des de 1990 a Olot. És una emissora de ràdio associativa, sense finalitat de lucre, autofinançada. Emet música a través d'Internet i notícies locals de la Garrotxa, Olot i rodalies.
- **Ràdio Barraka** 103.1 FM, **Ràdio Kaos** 90.1 FM i **Ràdio Tsé-Tsé**, de Terrassa
- **Ràdio Klara** 104.4 FM (València), <https://www.radioklara.org/radioklara/>, emissora lliure i llibertària
- **Radioactiva** 100.3 FM (Baix Llobregat)
- **Ràdio actius comunitari** <https://radioactius.org/> Programes de contingut divers, sobre el barri barceloní del Poble Sec, reflectint la diversitat cultural i sempre amb una mirada de gènere.

Anys 70 i 80: neixen els programes feministes

«Punto y aparte» de Radio Juventud i «Nosotras» de Ràdio Miramar van ser les primeres emissions on les dones van denunciar els maltractaments que patien. Més tard, sorgeix «Bruja más que bruja», que utilitza l'humor com a protesta

Per Anais Barnolas

Als anys 70 les dones reivindicaven el dret al divorci, a l'avortament, a la llibertat sexual, al no haver d'estar supeditada al pare o al marit per treure's el carnet de conduir... "Érem al fons del pou. Les ràdios ens seguien i ens donaven espais per difondre-ho", recorda la periodista Lúcia Falcón. No va ser fins un any abans de la mort de Franco, el 1974, quan va sorgir a Radio Juventud el programa «Punto y aparte», un dels

pioners dedicats des d'una perspectiva feminista. Estava dirigit i presentat per la periodista Maribel Álvarez i es va emetre els caps de setmana en horari matinal fins l'any 1977. En els dos darrers anys va comptar amb la col·laboració de *Vindicación Feminista*, la revista fundada el 1975 per les periodistes Lúcia Falcón i Carmen Alcalde i que pretenia ser "el nucli d'unió de totes les dones que volguessin compartir l'ideal feminista", explica Falcón a les seves *Memorias políticas* (1959-1999). Álvarez comenta la dificultat en triar els continguts "perquè resultaven conflictius en plantejar-los des de l'òptica feminista. Tot i això, el director, en Surroca, apostava per aquest progressisme". Per antena van passar moltes dones d'associacions, periodistes, professores de Rosa Sensat, víctimes de maltractaments que van proporcionar la visió d'una realitat "que tan sols quatre boges mostraven. Així és com ens anomenaven amb menyspreu", recorda. Es tractaven qüestions per les quals la societat oficial tancava els ulls o els negava. Era difícil trobar testimonis i víctimes que tinguessin el coratge de denunciar: "Sempre les dones eren les culpables, fins i tot, si tenien senyals d'agressió, i la frase "alguna cosa haurà fet" se sentia a qualsevol lloc. La dona era reticent a denunciar per la vergonya a què se sotmetia. Sempre era la sospitosa", denuncia Álvarez.

La ràdio per amor a l'art i a la causa

El 1979 la periodista Maria Teresa Berengueras a un article al *Correo Catalán* va fer referència al naixement d'un programa que escapava del típic radiofònic "dedicat a modes". Es tractava del capdavanter «Nosotras» a Ràdio Miramar, a Barcelona, i les impulsores van ser les locutores Adelina Castillejo, Clàudia Torres i Júlia Bustamante. "Vam notar l'auge de certs articles i diaris feministes i vam pensar que seria interessant crear un programa per a dones", recorda Bustamante. "El terme "feminista", costava utilitzar-lo", afegeix. «Nosotras» tenia lloc dissabte a les sis de la tarda, el feien "per amor a l'art i a la causa", afirma ella, ja que no cobraven res. "Els maltractaments estaven a l'ordre

Maribel Álvarez va ser una de les pioneres amb "Punto y aparte"

El 1979 neix el capdavanter 'Nosotras', a Ràdio Miramar, que impulsen Adelina Castillejo, Clàudia Torres i Júlia Bustamante

del dia, les associacions de veïns havien emergit i es parlava dels barris. També el paper de la dona a la Constitució Espanyola, el dret a l'avortament i la planificació familiar". En relació amb "les reivindicacions que fèiem, al llarg dels anys, la justícia ens ha donat la raó", afegeix. En aquells temps, "el director volia que locutessim somrient, així, segons ell, la veu era més bonica", recorda Bustamante. I és que les periodistes patien moltes discriminacions en el mitjà radiofònic. Per tal de denunciar-les, a Ona lliure va sorgir el programa el «Consultorio de Doña Gertrudis», que satiritzava el conegut programa d'Elena Francis durant el franquisme. Aquesta versió alternativa "contestaria els rols de gènere i els estereotips de feminitat que posaven en circulació les emissores públiques i privades, projectant una nova imatge de la dona que incorporaria les reivindicacions del moviment feminista", explica l'historiador José Emilio Pérez Martínez al núm. 23 de la revista *Arenal*. La sàtira arribaria fins al punt que Doña Gertrudis era en realitat un home impostant la veu.

L'humor com a substrat del feminisme

L'any 1983 una jove periodista de 22 anys, Júlia Otero, juntament amb Montse Boix van crear el programa «Bruja más que bruja» a Ràdio Miramar. El nom responia "a la idea històrica de la dona lliure que tria, escull i decideix, com la bruixa del conte que tantes vegades ha acabat a la foguera. Per tant, jugàvem amb la ficció que érem bruixes, però el substrat era el feminisme", explica Otero. El fet de moure's en aquesta invenció "ens permetia un llenguatge molt lúdic i amb tocs d'humor per defensar les reivindicacions feministes. És aquesta frase tan bona d'Oscar Wilde: "Si els hi vols dir la veritat, procura que riguin, perquè sinó et mataran", diu aquesta periodista.

Des de Ràdio 4, es va oferir setmanalment «Les dones», un programa monogràfic que tractava les qüestions que la societat i el moviment de les dones havien posat en litigi. El programa organitzava debats al voltant dels canvis socials, polítics i legislatius que el moviment feminista reclamava. «Les dones» va oferir 75 programes monogràfics entre els anys 1984 i 1985, a càrrec de la periodista Elvira Altés, que a més, conduïa un programa diari a l'emissora.

Poca perspectiva de gènere a la ràdio

Actualment, escoltar programes o espais en què es parla del que afecta les dones, de polítiques de gènere i de feminismes és més habitual. Però, Falcón, afirma tenir nostàlgia d'aquells temps, en el sentit que "les emissores generalistes podrien haver estat un mitjà de difusió de les consignes i dels drames que seguim vivint les dones i no ha estat així". De feministes, només es dona veu, segons ella, a "les moderades, no a les radicals".

"Tan sols dediquen una estona a les vigílies del 8 de març, fan alguna entrevista, però el que era l'agitació, la propaganda, la militància no n'hi ha i només es troba en algunes emissores locals", conclou. Malgrat això, dos programes destaquen a les graelles de les ràdios generalistes per la seva profunditat en les temàtiques. Un és «Feminismes», a Ràdio 4 dirigit i presentat per Marisol Soto Romero, amb Cristina Hernández. L'altre és «Les dones i els dies» de la periodista Montse Virgili, a Catalunya Ràdio, que va començar el 2019 i es pot escoltar el dissabte al migdia. "No només explico les desigualtats que patim les dones, sinó que vull entendre'n les causes", descriu la directora del programa. Segons ella, "a la ràdio, encara falta la mirada de les dones. Per exemple, vam dedicar un programa al disseny de la ciutat que ha estat creada per homes. Les dones som les que ens dediquem a les cures, per tant, som les que ens adonem quan un carrer no està adaptat, perquè hi passi una cadira de rodes." Per això, "els programes feministes són una necessitat i no pas un gueto", conclou. ●

Montse Virgili presenta actualment "Les dones i els dies", a Catalunya Ràdio

Les directores a les ràdios municipals: intel·ligència emocional

Amb l'aparició de les ràdios municipals a Catalunya a principis dels anys vuitanta un bon grup de dones es va encarregar de dirigir-les. Va ser un fenomen curiós i totalment diferent del que passava a la resta de cadenes radiofòniques de tot l'Estat espanyol, on els homes n'eren i en són els màxims responsables. Ara per ara continua havent-hi una munió de dones que en duen les regnes, però és insuficient. Segons la Federació de Mitjans de Comunicació Locals de Catalunya hi ha 148 emissores de ràdio locals públiques que funcionen, la majoria de les quals estan dirigides per homes (91) i la resta per dones (57). La diferència no és abismal, però encara queda camí per córrer per aconseguir la paritat absoluta

Per Montse Erra i Ros

Es quaranta anys de Franquisme van ser terribles també per a la comunicació. La dictadura va imposar el pensament únic i un dels canals que va utilitzar per imposar-lo i controlar-lo va ser la premsa. No és estrany que amb la mort de Franco, el 20 de novembre de 1975, les ganes d'emblanquinar aquella negror també passessin per aconseguir la llibertat d'expressió en tots els seus àmbits.

A l'empara dels primers ajuntaments democràtics, sorgits de les eleccions municipals de l'any 1979, el món dels mitjans de comunicació va donar un tomb. Van néixer les emissores de ràdio locals amb l'objectiu d'oferir informació del municipi, estimular-ne la vida sociocultural i contribuir a normalitzar la llengua catalana, prohibida durant el règim.

La pionera va ser Ràdio Arenys, al Maresme, que va començar a emetre el 8 de setembre de 1979. De seguida se li van sumar altres emissores d'arreu del país: Ràdio Rubí, Ràdio Canet o Ràdio Cardedeu, per citar tres exemples, i aquest model es va estendre per tot l'Estat espanyol.

En aquells temps, i encara ara, els directores de les ràdios generalistes eren homes. Dones n'hi havia, sí, però assumien papers secundaris. En canvi, amb la posada en marxa de les emissores de ràdio municipals a Catalunya hi va haver nombroses dones que van aconseguir el paper protagonista: ser-ne les directores.

El Llibre Blanc de la ràdio municipal de Catalunya de la Federació de Ràdios Locals de Catalunya, editat l'any 2006, assenyala que les ràdios locals "han donat un pas de gegant avançant molt més que les cadenes d'àmbit nacional en la paritat home-dona. En aquest punt es pot considerar que representen l'avantguarda de la igualtat. La distància entre homes i dones periodistes responsables de les emissores locals s'ha reduït de manera molt significativa. Encara no es pot parlar

de paritat absoluta però tampoc s'hi està molt lluny". Quan es va redactar el Llibre Blanc, les xifres eren d'un 52,4% d'homes davant d'un 46,3% de dones, només sis punts de diferència.

Efectivament, a les ràdios locals catalanes hi va haver un fenomen curiós i totalment diferent del que passava a la resta de cadenes radiofòniques. A finals de la dècada dels vuitanta, i durant els noranta, una munió de dones va dirigir les emissores municipals, probablement, perquè es tractava d'un nou sector on s'hi podia entrar de forma voluntarista i on les possibilitats d'un treball estable i retribuït no estaven garantides. Malgrat això aquests mitjans, amb dificultats de tota mena, sobretot econòmiques, van tirar endavant gràcies a la bona feina i a la perseverança de les periodistes que se'n van fer càrrec.

L'exemple de Paloma Soler a Ràdio Ciutat de Badalona

Paloma Soler Duran (Madrid, 1958) es va llicenciar en Ciències de la Informació per la Universitat Autònoma de Barcelona l'any 1981. Abans d'acabar la carrera -ara dita grau- ja treballava a Ràdio Nacional d'Espanya, d'on recorda que "els tècnics de RNE eren molt poc amables amb les dones".

Com que no li van donar un lloc als Serveis Informatius, un cop llicenciada se'n va anar a Ràdio Barcelona de la Cadena SER i Rafael Manzano li va oferir treballar a informatius i també a programes. De la SER també recorda que "cobrava molt poc" en comparació amb RNE i que li van oferir anar de copilot al París-Dakar per fer reportatges però que "els companys d'esports s'hi van oposar perquè era dona. És l'única vegada que m'he sentit discriminada per ser dona".

La periodista va ser nomenada directora de Ràdio Ciutat de Badalona, l'emissora municipal, a la tardor de l'any 1983. "Volien una persona que professionalitzés

Paloma Soler va ser directora de Ràdio Badalona als anys 80

l'emissora, que convertís una ràdio municipal senzilla en una empresa radiofònica" i per aconseguir-ho li van donar carta blanca per fer i desfer: un pressupost, nous estudis amb equipament professional, contracten tècnics de so i una certa garantia de no ingerència política.

Soler Duran explica que va entomar el repte dissenyant "una estructura tècnica raonable i una nova programació". De fet va aconseguir que l'emissora se sentís en un radi més ampli, ja que van canviar l'antena i la van instal·lar a Montigalà, al costat de Ràdio Miramar, va posar en marxa una unitat mòbil, i va contractar gent de Badalona, entre els quals hi havia els germans Toni i Sílvia Soler. Pel que fa a la programació va engegar una mena de ràdio fórmula àgil i amb un ritme constant: informatius, música, reportatges, entrevistes, debats...

Al cap de tres anys, el 1986, va sorgir un dels problemes habituals en aquestes emissores: la política del municipi es va voler ingerir en la programació radiofònica. Paloma Soler Duran posa l'exemple de "la votació de l'entrada a l'OTAN". Malgrat que va intentar resistir les pressions, al final va marxar cap a altres destins professionals.

La periodista considera que si en aquells temps hi havia tantes directores de ràdios locals era perquè "les dones viuen la feina amb passió, mentre que molts homes ho veuen com una feina". A més, les dones tenen més intuïció i aquesta qualitat els dona més amplitud de mires".

Més directores a Ràdio Cornellà, L'Hospitalet, Sant Boi o Tortosa

Paloma Soler va ser la directora de Ràdio Ciutat de Badalona de 1983 fins a 1986, com també ho van ser **Montse Pérez** de Ràdio Cornellà de 1989 fins a finals de 1999, **Marga Solé** de Ràdio L'Hospitalet de 1988 fins a 1995, **Marina Bru** de Ràdio Sant Boi de 1991 a 1995 o **Núria Mora** de Ràdio Tortosa des del dia de la inauguració, l'any 1999, fins ara.

Núria Mora (Malgrat de Mar, 1967) és llicenciada en Ciències de la Informació i és la directora de l'emissora municipal de Tortosa des de fa 21 anys, i també és la presentadora de programes com *La punta del Diamant*.

"Ho vaig agafar com un repte professional i personal, perquè la ciutat tingués un mitjà de comunicació local. No va ser fàcil però poc a poc ens hem anat consolidant, donant la connexió a la gent i que la gent se la faci seva com a mitjà de referència al territori i a la ciutat".

La directora de Ràdio Tortosa recorda el seu primer dia de feina. "Quan vaig entrar eren tot homes: un locutor, un tècnic i un altre periodista. Després va entrar una altra dona, periodista i llicenciada. Som una plantilla petita, tot ho fem entre tots i consensuem. No m'han questionat mai les meves decisions, perquè fos dona".

A la plantilla de l'emissora municipal de Tortosa hi ha cert equilibri entre homes i dones. "La periodista d'esports és una dona, cosa que té mèrit perquè els esports són més de l'àmbit masculí. Ara bé, tot els seus col·laboradors són homes. Ella, que també és molt militant de la qüestió feminista, de tant en tant em proposa fer una tertúlia de futbol amb només dones. És una altra manera de dir les coses, és un altre llenguatge, és una altra manera de veure el panorama futbolístic".

A la pregunta de per què costa tantíssim que les dones arribin a càrrecs de responsabilitat, com dirigir una ràdio local, respon que "és aquest sostre de vidre. Suposo que és una feina molt sacrificada. És una feina sense horaris, saps quan entres però no saps quan surts".

El *Dones Dossier* nº 9, que es va publicar el mes de desembre de 2002, era un monogràfic sobre les dones periodistes, com ho és aquest amb les dones i la ràdio. En aquell número primerenc hi trobem més raons per intentar entendre el perquè d'aquell boom de dones que dirigien les ràdios locals. S'hi explica que les dones periodistes "poden donar un punt de vista més humà i social o que tenen un estil de dirigir diferenciat de l'autoritarisme masculí. És un estil més participatiu, obert, dialogant, té en consideració les necessitats personals i les opinions dels treballadors i treballadores". D'això se'n diu intel·ligència emocional, aplicada per les dones que han dirigit i dirigeixen les emissores de ràdio locals públiques a Catalunya. ●

Núria Mora dirigeix Ràdio Tortosa des de fa més de 20 anys

Present i futur de la ràdio:

Il·lustració: Alba Domingo

La ràdio és un milió de coses

Per Josep Cuní

La ràdio d'avui és a mig camí de tot. Del que va ser i del que vol ser. És la ràdio que viu del recull del millor dels seus quasi cent anys de vida i la que treballa i lluita per mantenir el seu paper en el futur que ens espera. El temps de la incertesa accentuada.

La ràdio d'avui és la que manté alts índex de fidelitat, credibilitat i creativitat mentre s'incorpora progressivament el complex món digital encara desgavellat, neguitós, impacient, inacabat.

La ràdio d'avui és la que malda per tenir el paper principal que sempre se li ha concedit i la que sap que si s'adorm, la revolució tecnològica la pot arrossegar desdibuixant-la o sotmetent-la i esmicolant-la. La que ha anat superant amb nota totes les proves i potencials rivalitats anteriors i la que no pot viure de records. La que ha actualitzat el seu llenguatge i la que corre el risc de perdre la seva essència en deixar-se portar per forçades competicions.

La ràdio d'avui és la que vibra amb l'actualitat i domina l'humor. La que camina sobre la maroma popular procurant no caure en els populismes. La que emfatitza amb l'oient perquè parla com ell i l'acompanya en qualsevol dels seus neguits. La que serveix i que, de vegades, queda servida.

La ràdio d'avui és el reflex de l'audiència que la tria i l'escolta mentre que es defensa aferrissadament d'acabar fent-ho tot per les exigències dels que la voldrien condicionada. La que manté obertes de bat a bat les finestres de la llibertat malgrat les creixents intoleràncies cap els drets dels altres.

La ràdio d'avui és la ràdio que hem volgut i hem permès que sigui. ●

Endevinar el futur

Per Cinto Niqui

Escriure sobre el futur és fàcil. Encertar els fets que s'esdevindran, molt difícil i encara més quan es tracta de mitjans de comunicació, amb la tecnologia audiovisual inherent a la seva producció, radiodifusió i distribució telemàtica.

Un fet que a la dècada del 2020 sembla que hauria de consolidar-se a Europa és el sistema "Digital Audio Broadcasting" (DAB+), creat per la Unió Europea de Radiodifusió i la Unió Europea per substituir les emissions en FM. La transició cap a la transmissió digital de l'àudio haurà estat un llarguíssim viatge, que va començar el 1994. Actualment l'Estat espanyol es troba en el furgó de cua, amb únicament dos centres emissors a Madrid i Barcelona. Hi ha també un segon sistema, el Digital Radio Mondiale -operatiu des del 2003-, que hauria de ser el relleu de l'Amplitud Modulada a l'Ona Mitjana, una banda que cada any va perdent centres emissors a tot Europa.

La radiodifusió en general, a les bandes hertziànes que té assignades, perdrà protagonisme en favor de la distribució de continguts sonors i audiovisuals, en directe o a la carta, mitjançant Internet i les xarxes de telefonia 5G, 6G, etc. Com aquestes xarxes hauran de donar connexió estable i contínua a dispositius mòbils, com els cotxes autònoms, qualsevol reproductor

audiovisual en mobilitat sempre estarà preparat per triar qualsevol "podcast" o emissora del món que desitgem escoltar per Internet.

Actualment pot preocupar la paritat dona-home als oficis relacionats amb la comunicació radiofònica. Però en poc temps, el que potser inquieti als nats al segle XX sigui la paritat persona, sistema de síntesi de veu amb intel·ligència artificial. A una dècada vista hi haurà molta oferta de ràdio i "podcast" presentada per veus sintètiques. I, probablement, cada persona es podrà programar una veu i un contingut al seu gust per ser escoltat. Podríem dir, tenir la nostra "locutora" o "locutor" a mida que ens parli dels temes que hàgim escollit o ens presenti el llistat musical que hàgim programat. Seria un pas més enllà dels actuals assistents de veu interactius.

Un altre servei que podem fer servir serà les cerques de paraules dites dins d'un contingut radiofònic o d'un "podcast". El mateix que actualment podem fer dins d'un text es podrà fer dins d'un flux sonor per ser escoltat. Tan de bo que algunes persones cerquin algun tema del seu interès dins d'alguna edició futura del programa "L'altra ràdio" (1980). Això serà senyal que encara algú l'escoltarà. Confiam que es pugui seguir fent de persona a persona. ●

El banc de veus, un projecte interactiu i un work in progress

Juntament amb l'exposició al Museu d'Història de Catalunya, d'aquest número 50 de la revista *DONES* Dossier que teniu a les mans i d'alguna sorpresa més que anunciarem aviat, el banc de veus constitueix una de les potes del projecte 'Dones a les ones'. Malgrat fa més de dos anys que Elvira Altés, Josep Maria Adell i qui firma aquestes línies hi treballem (feina de formiguetes!), es tracta d'un *work in progress*: un projecte, força ambiciós, en què, ja ho avisem, són totes les que estan però no estan totes les que són. Per ara, hem pogut rescatar més de 200 professionals, però n'han de ser i en seran moltes més

Per Sandra Balagué

El banc de veus és un projecte que recull les veus de les dones que han treballat a la ràdio a Catalunya, ja sigui com a locutores, actrius, editores o periodistes, i que pot ser consultat en línia per la ciutadania. A través de les diverses emissores i programes, i en els diferents moments històrics (des de 1924 i fins avui mateix) les dones han posat veu a espais radiofònics que han quedat en el record popular i col·lectiu, i han aportat el seu treball i creativitat a un mitjà tan proper com aquest. Amb la seva professionalitat, les dones –com els homes, però de forma menys visibilitzada que ells–, han transmès informació i entreteniment a través de les ones. Vet aquí, doncs, la raó de ser d'aquest interactiu.

Pel que fa a l'idioma, hem recopilat les veus de les dones en qualsevol llengua de les parlades a Catalunya, sense distinció. Així, hi trobareu àudios en català i també en castellà, que ha estat durant molt de temps l'única llengua que es podia escoltar a la ràdio en aquest país i que continua sent, avui de forma voluntària i ben legítima, l'idioma amb què treballen moltes i destacades professionals catalanes, especialment quan ho fan per la resta de l'estat.

Pel que fa al criteri utilitzat, hem volgut prioritzar les professionals amb una trajectòria destacada a la ràdio, tant si és perquè porten molts anys en una mateixa

emissora, com perquè tenen un currículum variat però igualment rellevant. Reiterant que no estan totes les que són, encara, hem volgut deixar constància de la riquesa de veus que constitueix el nostre patrimoni radiofònic femení, des de les pioneres fins a les més actuals, i amb tota la varietat territorial que ens ha estat possible de recopilar i abastar. Perquè, diguem-ho clar, en molts casos aquesta empresa ha estat atzarosa. Per molts motius: primer, perquè en moltes ocasions han estat les mateixes professionals les qui ens han fet arribar gravacions aleatòries que guardaven, i que nosaltres, i gràcies especialment a l'esforç, expertesa i mitjans tècnics de Josep Maria Adell, hem digitalitzat. Però també perquè, en els casos en què hem pogut accedir a l'arxiu sonor de les emissores, hem pogut comprovar de primera mà la maldestra conservació –absolutament generalitzada– de l'arxiu sonor en aquest país, molt especialment en els inicis i en el cas d'emissores ja desaparegudes.

Recopilar tots els talls de veu, currículums i fotografies de totes aquestes professionals ha estat una empresa, doncs, difícil; en alguns casos, fins i tot un pèl feixuga. Finalment, però, prou gratificant. Així que esperem que en gaudiu i, sobretot, dones que esteu o heu estat a les ones: que ens ajudeu a ampliar-la! ●

Banc de veus

QUÈ ÉS

El banc de veus és un projecte que recull les veus de les dones que han treballat a la ràdio com a locutores, actrius, editores i periodistes que pot ser consultat en línia per la ciutadania. A través de les diverses emissores i programes, i en els diferents moments històrics, les dones han posat veu a espais radiofònics que han quedat en el record popular i col·lectiu, i que han aportat el seu treball i creativitat a un mitjà tan proper com la ràdio. Amb la seva professionalitat, les dones han transmès informació i entreteniment a través de les ones.

QUÈ PRETÉN?

QUÈ OFEREIX

Descobreix les dones de la ràdio a Catalunya

Boris, Francina

GIRONA, 1915 - 2013

CURRÍCULUM RADIOFÒNIC

Va ser la primera locutora de Ràdio Girona (1933-1934) i presentà els parlaments de la sessió inaugural, segons com escriu la revista *Catalunya 100*.

Treballà també a Ràdio Associació de Catalunya, RAC, (1934-1939), on va ser la primera locutora de la cadena.

Després del canvi de règim i d'una depuració, tornà a exercir de locutora però fora de la capital catalana. Serà locutora novament de Ràdio Girona a partir de 1942, després d'haver estat relegada a fer de secretària de direcció a Itàlia i Espanya de Barcelona. És durant aquesta època franquista més primerenca, del retorn a la seva ciutat natal, que treballa a Itàlia Girona fent de parella radiofònica d'Enric Casademont.

Boris treballa a Ràdio Girona, Cadena SER, fins el 1960. Els seus programes més emblemàtics són 'Nostra dansa' i 'D'ací d'allà'.

Entre tots els premis rebuts durant la seva llarga trajectòria destaca el Premi d'Honor del Col·legi de Periodistes de Catalunya (2003) i la Creu de Sant Jordi (2008).

Dones a les ones

A B C D E F G H I J K L M
N O P Q R S T U V W X Y Z

ALGARRA, EVA
ALMENDROS, MARIA MATILDE
ALTÉS, ELVIRA
ANGLARILL, ELISABETH
ARMENGOL, PILAR
BADIA, ROSA
BARCELÓ, ANGELS
BATLLE, AGNÈS
BLANCH, MARGARITA
BOADA, ANTONINA

Júlia Otero

“És molt important saber dir que no”

Per Sandra Balagué

Júlia Otero comença amb 17 anys a Ràdio Sabadell. “El xicot que tenia aleshores hi feia un programa sobre cinema i vaig anar-hi una mica com de locutora consorte”, diu ella. En aquella època, i aconsellada per la seva professora de literatura, Otero decideix fer Hispàniques a la UB. Però, llavors, un entrebanc al camí: un tumor abdominal. El càncer la fa passar per quiròfan fins a sis vegades entre els seus 19 i els 24 anys. “Això marca les cartes de joc per la resta de la vida”, explica. “Aprèn que et poden venir a veure molts amics, però que els que estan allà una nit rere l'altra són els pares”. Júlia assegura que la malaltia la va fer forta. “Van ser sis vegades en cinc anys. Als 20 anys a la gent no li fa mal res. A mi m'havien fet de tot, m'havien foradat per tot arreu. M'havien obert la panxa de dalt a baix, jo estic oberta en canal. Havia patit molt. Això marca molt les cartes pel futur”.

Per a ella, la sensació és que, des d'aleshores, la seva és una vida d'excessos. “La meua vida no ha conegut mai un terreny de vall per on transitar tranquil·lament. És com una mena de muntanya on he passat de les coses més terribles a les coses més bones, no m'ha donat temps de digerir res. Però com que les molt bones han arribat després de les molt dolentes, el meu cap estava en el lloc que havia d'estar malgrat la meua joventut”, diu.

La vinculació d'Otero amb la ràdio continua viva tot aquest temps de llits i hospitals, com ho demostra el fet que durant una temporada col·labora a ‘Tocs de festa’, un programa patrocinat que es feia a Radio Juventud. Però la ràdio de debò, per a ella, comença el 1981, als seus 21 anys, a Ràdio Miramar. Allà s'hi estarà set anys: el primer, de redactora dels serveis informatius. “Em fan cronista parlamentària”, recorda Otero. Passat aquell primer any, el 1982, passa a treballar al magazín de matí de Ràdio Miramar. “Jo era l'encarregada de la unitat mòbil”, explica. L'any següent, el 1983, presenta i dirigeix el musical ‘Con faldas y a lo loco’ i també codirigeix el ‘Bruja más que bruja’. “És el primer programa feminista potent que faig, amb 22 anys”.

El 1984, la jove Júlia passa a presentar i dirigir ‘Sábado noche’ i també ‘El café del domingo’, un programa d'entrevistes a personalitats destacades de l'època. “El café...’ va ser important, perquè jo venia de fer les entrevistes

a la mòbil i el director de Ràdio Miramar em va agafar i em va dir: “Et mereixes una cosa pausada per veure què tal se't dona fer una entrevista llarga a una personalitat important”, recorda. Després, al 1985, quan Ràdio Miramar passa a ser la COPE Miramar, a Otero li donen l'oportunitat de fer un programa per tot l'estat sota el nom de ‘Crónica del alba’, que fa aquella temporada. A continuació, el 1986, fa de reportera d'exteriors del programa ‘Más radio’. I el 1987 arriba el ‘Y nosotras, ¿qué?’, programa que compagina durant un any amb la seva carrera televisiva, que s'inicia aleshores.

Després d'uns anys centrada en fer projectes a la petita pantalla, Júlia Otero torna el 1991 al mitjà radiofònic amb ‘La radio de Julia’. “Jo deixo la ràdio com a reportera local, fent programes senzills, poc ambiciosos, sense mitjans... Sóc una redactora, sóc “infanteria”. Després del “3x4” i de “La Luna”, al 1991, quan em venen a buscar, el que m'ofereixen és un programa estatal, per tota Espanya, com a “estrella”, diguéssim, ja, que és ‘La radio de Julia’”. Qui va a buscar Júlia Otero en aquell moment és la ONCE, i concretament, Tomás Martín Blanco, que li ofereix la nit d'Onda Cero. “És l'any zero d'aquesta emissora. Quan Martín Blanco em ve a buscar per oferir-me això, ell no tenia ni idea de com feia ràdio, jo”, explica Otero. “Jo portava a les esquenes deu anys de ràdio. Però ell ni ho sap, aleshores, perquè va venir a buscar una cara molt coneguda, enormement popular de l'època, que era la noia del “3x4” i de “La Luna”. Em coneixia tota Espanya i va pensar: “Home, ràdio no en sabrà fer, però igual li'n puc ensenyar una mica i potser per arrencar Onda Cero em va bé””.

Així, doncs, la posen a la franja nocturna. “Em van relegar a la nit perquè no se'n refiaven. El que passa és que jo portava 10 anys fent ràdio, no és que en sabés molt, ni ara en sé molt, però tenia uns mínims amb els que havia construït ja el meu ofici de ràdio. I, a més, fent moltes coses: de reportera, de redactora, fent mòbil, fent estudi... Jo ja venia bastant bregada. I la nit va arrasar”. A la temporada següent, doncs, ja posen ‘La radio de Julia’ a la tarda. “Amb un any i mig vaig guanyar a la reina de la tarda, Encarna Sánchez, que em va rebre amb les ungles fora, deia autèntiques barbaritats de mi”.

“Quan als 19 anys saps que et pots morir, això marca les cartes de joc per la resta de la vida”

“La meua ha estat sempre una vida d'excessos”

I així, liderant la tarda estatal radiofònica, passen vuit anys. Fins que arriba el 2 d'agost de 1999. Aquell dia, en ple estiu, els nous propietaris d'Onda Cero, Telefónica, comuniquen a Otero que han decidit suspendre ‘La radio de Julia’. “Va ser una hòstia important, no només per a mi, sinó per a tot l'equip. És gent que tenia una feina segura, perquè érem líders absoluts d'audiència. Si el mercat no ens salvava, què ens anava a salvar?”, diu la periodista.

Si estem resseguint la trajectòria radiofònica d'Otero, aquí hem de tornar a fer un salt endavant en el temps: ens hem de situar set anys més tard, el 2006. Què ha passat, entremig? És prou conegut: l'any 2000, Júlia fitxa per a TV3, on dirigeix i presenta el programa ‘La columna’. Després de cinc anys, arriba el programa de TVE ‘Las cerezas’, que torna a dirigir i a presentar. I després, el 2006, ara sí, el seu retorn a la ràdio: se'n va a presentar la segona franja de ‘Protagonistas’ a Punto Radio, amb Luis del Olmo. “Vaig estar-hi una temporada, però aleshores l'any següent, m'arriben dues propostes molt potents que haig d'estudiar”. D'una banda, Luis Fernández li proposa de fer els matins de RNE. “Em diu: “Ya es hora que una mujer haga las mañanas de la radio española””. Uns dies més tard, però, li arriba una altra proposta. “Quan portàvem parlant uns quants dies amb RNE, que

jo estava bastant decidida ja, arriba González Ferrari i m'ofereix altre cop les tardes d'Onda Cero”, explica Otero. El dilema estava servit. Finalment, però, Júlia decideix dir que no a RNE. “Malgrat la il·lusió que em feia fer el matí en aquell moment va arribar Onda Cero, que era una ràdio que havia canviat de mans, de capital. I, a més, tenia alguna cosa de justícia poètica, no? Vuit anys més tard, la tarda mai ha tornat a ser el que era. I, ara, la mateixa empresa que em va fer fora, em torna a venir a buscar”.

Otero té en compte encara un altre factor: “Treballar a la tarda en principi no altera tant la vida personal, perquè jo tenia una nena i la vida d'una persona que fa el matí és duríssima... Tot això em va fer decidir per la ràdio a la tarda”, explica.

I avui, tretze temporades més tard, aquí segueix: a ‘Julia en la onda’. “Mai a la vida havia estat tretze anys fent el mateix”, diu Otero. Vet aquí, doncs, la trajectòria d'una periodista de raça, carismàtica i amb una gran reputació. Quina és la clau del seu èxit? “Doncs suposo que es tracta de prendre bones decisions”, contesta ella. I afegeix: “Crec que he sabut dir que no a coses que no m'haguessin ajudat i he sabut dir que sí, fins i tot corrent riscos. Però és molt important saber dir que no en aquesta feina”. ●

Mònica Terribas

“M'és igual el mitjà, m'importa fer periodisme”

Per Sandra Balagué
Fotografia Elena Buenavista

Neix a Barcelona el gener de 1968, la petita de cinc germans. Mònica Terribas recorda una infantesa molt feliç. De casa, dels pares, n'aprèn la implicació social i política, cosa que per a ella és clau. “Una mica som el que hem viscut quan érem petits. Tant el meu pare com la meua mare són dues persones amb unes conviccions molt fortes, molt independents l'un de l'altre, a més”. La seva mare ha estat treballant en un centre de recuperació de delinqüents i drogoaddictes; encara ara, a la vuitantena, hi col·labora. El pare sempre s'ha mogut en el món de les cooperatives i dels sindicats obrers. Fins i tot, en un moment determinat, en la lluita política en la clandestinitat. “El pare va estar molt implicat en la fundació de Convergència en els orígens dels orígens”, explica Terribas. I continua reflexionant així sobre la seva família: “Som cinc germans que estem molt, molt

units entre nosaltres, i això també dona un coixí molt potent. T'ajuda a tirar endavant tots els projectes”.

De joveneta, a l'hora de triar carrera, Terribas tria Periodisme. “Jo dubtava entre periodisme i econòmiques, perquè el meu pare era economista, i cap dels meus germans ho havia estat i a mi m'agradava molt l'economia, i pensava que era una de les claus per entendre la societat”. Tot i això, també li interessava molt aleshores el periodisme. “Pensava, i penso, que és una eina per explicar el món i per ajudar la societat a millorar”.

És conegut que una de les persones clau en la carrera de Terribas és Joaquim Maria Puyal. El que potser no sigui tan popular és que Puyal li desperta la vocació abans i tot de conèixer-lo personalment. “Ja quan era petita, en Puyal feia les entrevistes del ‘Vostè pregunta’ a Miramar, al circuit català de televisió, i allò em va

marcar molt. Ens ho miràvem amb la mare i jo pensava: “Òndia, què interessant conèixer gent que t'aporta coneixement!”. Crec que el ‘Vostè pregunta’ és una de les coses que em fa sorgir la vocació”.

I del ‘Vostè pregunta’, uns anys més tard, al ‘Vostè jutja’, el mític programa que presenta i dirigeix Joaquim Maria Puyal a Televisió de Catalunya a mitjans dels anys 80, on Mònica Terribas serà una de les concursants durant gairebé un any sencer. Després ve l'etapa universitària, època en què Terribas comença la seva trajectòria professional a la ràdio, també. “Jo, al 1988, encara estava a mitja carrera, era tercer, i tenia moltes ganes de treballar. En aquella època no hi havia pràctiques regulades, era tot un caos, anaves i demanaves feina i si t'agafaven, t'agafaven i punt”, explica. És així com truca a la porta de Cadena 13. “Vaig començar a fer pràctiques en aquesta emissora, l'any 1986, a informatius. Hi feia torn de nit per amor a l'art, no em pagaven res. Hi vaig treballar un any i mig o així, gairebé sempre en horaris de nit”, recorda Terribas.

I aleshores, una nit, mentre feia els informatius, en Puyal la truca, que no havia oblidat la talentosa concursant del ‘Vostè jutja’. “Em va dir: “Mònica, estic muntant un equip per fer programes de televisió. Vull parlar amb tu, perquè estic fent un equip de gent que comença”.

És així com Mònica Terribas deixa la ràdio per començar a treballar a la televisió. “De l'època de la ràdio en recordo molt poc. Jo feia horari de nit, amb la qual cosa no coincidí amb els caps, escrivia i llegia butlletins informatius. Jo, a més, treballava a la universitat, i a més estudiava, la meua vida en aquella època ja anava a tres bandes”.

El que sí recorda perfectament és quines eren les seves ambicions o, dit d'una altra manera, què la porta a la ràdio. “Era fer periodisme, m'era i m'és igual el mitjà. Ara que porto molts anys treballant en periodisme i fent molts formats diferents, puc dir-ho. Per a mi el mitjà és un aprenentatge tècnic, de quin llenguatge prima més. Aprens les diferències de llenguatge i de les possibilitats comunicatives, però en realitat l'ofici és el periodisme, i es pot fer des d'on sigui”.

Són, doncs, prop de 25 anys a la televisió, davant, darrera o fins i tot per sobre, dirigint-la, perquè Mònica Terribas és directora de Televisió de Catalunya del 2008 al 2012. Fins que el 2013 torna als orígens, a la ràdio: comença a dirigir ‘El Matí de Catalunya Ràdio’. Com li arriba aquesta proposta? “A mi m'havien fet fora de directora de TV3 el 2012, a l'estiu, i aleshores em ve a buscar en Ferran Rodés, un dels propietaris de l'Ara, i m'ofereix anar d'editora de l'Ara. Al diari hi vaig fer força feina bàsicament de gestió, vaig

“Crec que el periodisme és una eina per ajudar la societat a millorar”

estar fent de consellera delegada d'aquest diari, i vaig fer un espai que es deia “Ara nit”. És mentre

està fent això que rep la proposta de la ràdio pública. “Em va trucar el president de la Corpo i em va dir si volia anar a fer ‘El matí de Catalunya Ràdio’”, recorda Terribas, que aleshores feia un any que havia marxat de la Corporació. “Tot havia estat molt estrany, la forma com havia passat tot, i em va semblar que no anar a la tele però sí anar a la ràdio era una manera d'acabar bé aquell episodi”.

Terribas recorda així el seu aterratge a ‘El Matí de Catalunya Ràdio’: “La meua arribada a Catalunya Ràdio va ser il·lusionant per a mi i difícil, perquè jo no he volgut mai tenir productora, sóc força contrària a les productores unipersonals, crec que són eines que ens allunyen de la gent que treballa a la tele o a la ràdio, i ho volia fer amb gent només de la ràdio. Però és clar, sense conèixer massa al personal, i aquesta aposta és sempre molt arriscada”, reflexiona.

Quins referents té, Mònica Terribas, quan arriba a la ràdio el 2013? “Jo era molt oient d'Antoni Bassas, molt oient d'en Cuní, també, i d'en Basté. I també havia escoltat molt en Manel Fuentes, perquè periodísticament em semblava que feia una aportació diferent i també m'interessava. Vull dir que els he escoltat molt a tots. Però cadascú té la seva personalitat, i si la falseges i fas veure que ets en Basté, no ets tu. Si intentes imitar en Basté, t'estàs equivocant. Jo sempre he pensat que a la vida més val ser qui tu ets, encara que qui tu siguis no aconsegueixi els objectius que un altre vol per a tu. I al final jo he optat per ser qui jo sóc”.

Malgrat que Terribas diu que el Periodisme és tot un, li demanem si després de 25 anys fent televisió el mitjà radiofònic no se li fa estrany. “Sí, se'm fa estrany perquè em falta llenguatge no verbal, que és molt comunicatiu. Nosaltres som éssers humans que controlem una part de la nostra comunicació, controlem la veu, però els gestos no. Hi ha una part de la nostra manera de comportar-nos que dona molta informació. I jo, pel que sigui, per com sóc, m'expresso molt. Quan estic malament se'm veu a la cara, quan estic nerviosa se'm veu, quan m'enfado se'm veu... i això dona molta informació a l'espectador i, en canvi, a l'oient no. I en el llenguatge radiofònic tens la veu, però no tens la resta. És una part del llenguatge humà que la ràdio no pot retratar”, confessa. I afegeix:

“He de repetir moltes preguntes, perquè s'entengui que les estic repetint, quan abans amb una mirada jo ja li deia a l'espectador: “Que no ho veuen, que ens està enganyant? Se n'adonen, oi?” En canvi, a la ràdio, això no ho tens”. ●

“Si intentes imitar en Basté, t'estàs equivocant”

Àngels Barceló

“Fer ‘Hoy por Hoy’ és el millor que et pot passar a la vida”

Per Sandra Balagué

Els seus inicis professionals són a la ràdio. Àngels Barceló comença el 1983, amb vint anys, a Catalunya Ràdio fent de redactora d’informatius. “Jo estava a la facultat, estava fent quart de Periodisme, i un professor de ràdio em va dir que començava a posar-se en marxa la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió, que es deia aleshores, i em va dir que buscaven gent, que anés a fer les proves. Les vaig fer i les vaig passar”, explica Àngels.

L’any següent, Barceló fa el salt a la televisió, que compagina, però, força temps amb la ràdio. “Primer vaig deixar del tot la ràdio, on hi feia butlletins. Llavors, me’n vaig anar a fer els caps de setmana a TV3, i em vaig passar un temps que només feia això, però després em van tornar a trucar els de la ràdio i vaig estar compaginant. Durant molt temps, fins el 1992, vaig compaginar ràdio i tele”, diu aquesta periodista.

“Mai vaig voler fer oblidar Carlos Llamas, però sí que vaig voler estar a la seva alçada”

Tot i que els inicis són al mitjà radiofònic, doncs, el seu pas per televisió és decisiu en la seva carrera. Primer són tretze anys, del 1984 al 1997, a TV3, i després vuit anys més, del 1997 al 2005, als informatius de Tele5. En total, doncs, més de 20 anys de fer tele. Què degué dur-la, el 2005, a fitxar per la ràdio, i concretament per La SER, per ‘A vivir que son dos días’? Ella ho explica així: “Hi ha un pas previ, perquè no és que el 2005 decideixi fitxar per a la ràdio, és que el 2005 decideixo que deixo la tele. És a dir: quan jo vaig entrar a Tele5, va ser el millor moment de la cadena. Hi havia un equip directiu que tenia moltes ganes de renovar, de deixar enrere aquella Tele5 de les Mamachicho i totes aquelles coses. Vam fer un període d’informatius que tenien molt de pes dins la programació, i influència. Però va arribar un moment en què els interessos de la tele van passar a ser uns altres, i cada cop es reduïa més el temps de l’informatiu, cada cop pesava més els continguts en funció de l’audiència i no en funció de la informació”. Fins que Barceló va dir prou. “Va arribar un punt en què vaig dir que aquest tipus de televisió, i aquest tipus d’informatius, a mi no m’interessaven... I llavors vaig decidir deixar-ho, el 2005. La casualitat de la vida és que, quan jo ja m’havia decidit a deixar-ho, però encara no s’havia fet efectiva la meva sortida, em van trucar de la cadena SER per fer-me l’oferta d’anar els caps de setmana. És a dir, que se’m van ajuntar les dues coses sense jo voler-ho. Però el pas previ és que jo vaig decidir deixar la tele”, explica.

Àngels ha de canviar aleshores no només de mitjà, sinó també de registre, perquè un magazín de cap de setmana implica, òbviament, un altre to. “Portava tota la vida fent informació, no sabia si tenia un registre més enllà de l’informatiu. A la ràdio m’hi podia acoblar bé, perquè a més els meus inicis eren a la ràdio... Però, és clar: jo no sabia si tenia un registre més lúdic. El vaig anar descobrint a poc a poc. Mica en mica em vaig deixar anar, vaig deixar de ser tan seriosa en alguns moments del programa, em vaig anar adaptant a un altre tipus de llenguatge”, diu la periodista.

Van ser gairebé tres anys al capdavant del ‘A vivir que son dos días’. “De l’època d’aquest programa, en tinc un record molt bo, dels millors de la meua vida. Nosaltres, amb el meu equip, a aquella època li dèiem ‘Càmelon’, perquè érem absolutament feliços. Era un programa que et permetia experimentar, que continuava vinculat a l’actualitat, perquè hi havia una part del programa que era informatiu, però després vam poder inventar-nos coses noves... I amb un ritme molt diferent, perquè el cap de setmana el ritme és diferent. Van ser dos anys i escaig, no van arribar als tres”, recorda.

Fins que, amb la mort el 2007 de

Carlos Llamas, el gener del 2008 Àngels Barceló passa a substituir-lo al capdavant d’Hora 25’. “Aquesta etapa la vaig viure amb molta més angoixa. Suposava el meu retorn a Madrid, perquè jo me n’havia tornat

a Barcelona, perquè l’A vivir que son dos días’ el podia fer des de Barcelona, però en canvi fer l’Hora 25’ em representava tornar a viure a Madrid una altra vegada. I era una mica d’angoixa perquè, primer, vaig pensar si no hauria perdut el meu “mood” informatiu. Igual que anys abans havia pensat si no el tindria, ara era fer el camí a la inversa. I, després, perquè anava a seure en una cadira que havia ocupat una persona que és un mite, i això és molt difícil, era molt difícil. Jo mai he volgut fer oblidar Carlos Llamas, però jo sempre he volgut estar a l’alçada de Carlos Llamas. Era un repte molt més seriós”, comenta. I afegeix: “Vaig haver d’acoblar-me, vaig heretar els seus col·laboradors, que es van haver d’acostumar a mi i jo acostumar-me a ells... És a dir, que va ser una època de molt aprenentatge”.

Barceló fa el programa ‘Hora 25’ des del 2008 fins fa relativament poc. El passat setembre de 2019 entoma el ‘Hoy por hoy’, el programa líder de la ràdio a Espanya.

Ha arribat al cim de la seva carrera, Àngels Barceló? “Saps què passa?, que jo mai m’he marcat el cim. Ni quan vaig començar a Catalunya Ràdio, que jo era la dona més feliç del món i mai m’hagués imaginat que acabaria presentant un informatiu a TV3, ni més endavant amb totes les altres coses que he fet. No m’he marcat mai fites. El que sí tinc clar, i ara això ho tinc clar perquè tinc quasi 57 anys, és que això és el màxim que puc fer, a nivell de tot. És a dir, si ets periodista i si treballes en aquest país, fer l’Hoy por Hoy’ és la millor cosa que et pot passar a la vida. No sé si és el cim perquè no m’agrada marcar-me el cim, però sí que penso que què puc fer millor que això”, diu. Li demanem què ho fa que molts i moltes professionals amb una llarga carrera a la televisió acabin tornant a la ràdio. La seva resposta és contundent: “En el cas de les dones, està clar, és sobretot pel físic i per la imatge: les dones a la tele són joves i guapes, i els homes a la tele són vells i calbs i obesos. Això és una evidència. Però després, i en el meu cas, al marge d’això, el motiu és perquè a mi, en el que s’ha convertit la informació a la televisió, no m’interessa. És a dir: jo no trobo el meu espai. Jo només sé fer el que faig, no sé què podria fer... Home, sí: podria estar presentant informatius fins als 90 anys, si m’hi volguessin. Que no és el cas perquè com et dic a

les dones no ens volen. Però jo portaria ara mateix 37 anys. Ja no té cap secret per una. En canvi posar-te davant de la ràdio amb el repte d’entrevistar gent diferent... És que a la ràdio tens molts incentius. Per això ens atreu tant aquest mitjà”, conclou. ●

“A la ràdio tens molts incentius”

Pepa Fernández

“Vaig començar molt fort i molt aviat”

Per Betsabè Garcia i Sandra Balagué

Nascuda a Cervera el 1965, comença a la ràdio molt jove, als 18 anys. “Hi va tenir molt a veure el fet d’haver viscut sempre amb la banda sonora de la ràdio a casa meva, perquè a casa hi vivien també els avis materns, i la meva iaia era modista, cosia molt, moltes hores, i sempre tenia la ràdio posada”, diu Pepa Fernández. I afegeix: “Crec que això va fer que jo mitifiqués la idea de la ràdio, de les veus que sortien de la ràdio... I m’hi vaig aficionar. Quan era adolescent, escoltava molta ràdio”. Tant és així, que va acabar desitjant dedicar-s’hi ella mateixa, professionalment. “Vaig triar Periodisme en contra de l’opinió dels meus pares i dels meus mestres”, recorda.

Pepa Fernández comença a estudiar la carrera ja treballant. “Al meu poble, a Cervera, van obrir una emissora just quan jo anava a començar periodisme, havia acabat el COU”, diu. “Vaig saber que feien proves, m’hi vaig presentar i em van dir que sí, que em contractaven. Ells volien que m’hi estigués tots els dies, però jo els vaig dir que només podia fer dissabtes i diumenges, perquè de dilluns a divendres començava la carrera universitària a Bellaterra”, comenta aquesta periodista. I segueix: “Era una emissora que formava part de Cadena 13, que era una xarxa d'emissores. N’hi havia 13 arreu de Catalunya i la de Cervera n’era una. Per tant, hi havia una programació comuna. Els grans programes es feien des de Barcelona, que era on hi havia la matriu, Ràdio-Avui, i després hi havia una programació local. Jo m’encarregava de la programació local dels caps de setmana a Cervera”.

Pepa Fernández fa memòria així: “A Ràdio Cervera hi feia de tot. Hi feia un programa per a nens que es deia ‘El gripau blau’, després hi feia una mena de magazín amb la informació local, i també entrevistava gent d’allà. Acabava el programa de nens i començava el magazín. La mateixa persona ho feia tot. Tots els programes del cap de setmana al matí, que era quan hi havia programació local, els feia jo”.

Fernández s’està a Ràdio Cervera un parell d’anys. “El que va passar és que, a través de Ràdio Cervera, vam començar a fer algunes connexions per tota la cadena. I un dia em va sentir l’Enric Frigola, que en aquell moment era el director de l'emissora, de Cadena 13, i em va dir: “Escolta! Per què no vénis a treballar a

Barcelona?”, explica. Al matí, doncs, ella anava a Bellaterra i a les tardes treballava a Ràdio-Avui, a la gran ciutat, on va començar a informatius. “De seguida van veure que el meu fort no eren els informatius, perquè hi devia estar un any i de seguida degueren pensar que jo necessitava més camp per córrer, perquè no m’adaptava massa bé a l’estructura, a mi m’agradava fer una cosa més creativa”, recorda. Aleshores la posen a treballar al magazín del matí, que presentaven Xavier Guix i Miquel Murga. “Feien un programa molt divertit al matí i jo vaig començar a col·laborar amb ells. Hi feia una secció”, explica. Després d’això, ja li donen un programa: “El feia a les tardes i es deia ‘Visca la Pepa’, que era el programa de la tarda de Ràdio-Avui”. Per a Pepa Fernández, doncs, la seva va ser una trajectòria clarament ascendent. “Era molt jove, vaig començar molt fort i molt aviat”, diu. I afegeix: “Sempre he estat al davant, és a dir, sempre he estat xerrant a la ràdio. Mai he estat fent feina de redacció, per exemple”.

“Vaig triar Periodisme en contra de l’opinió dels pares i dels mestres”

És en aquesta època, també, que Pepa Fernández passa per la televisió. “Em van agafar per ser una de les dues persones que estaven a una mòbil en el programa ‘Dit i fet’, d’en Josep M. Ferrer Arpí”, recorda. Pepa treballava el cap de setmana, dissabte al matí, doncs, a la televisió, i els dies d’entre setmana, a la ràdio. Primer, uns cinc anys, a Cadena 13. Després, a Catalunya Ràdio. “Vaig entrar a Catalunya Ràdio primer per substituir Jordi Jané, que hi feia un programa amb nens. Era un concurs d’escoles que es gravava al Teatre Regina i que es deia “Ui, diumenge”. Jo crec que és l’únic programa gravat que he fet a la meua vida”, recorda Fernández. Després, encara a Catalunya Ràdio, hi va fer altres coses. “Recordo, per exemple, el programa dels dies festius. Quan hi havia un festiu entre setmana feiem un programa que es deia ‘De tornada’. He treballat molta part de la meua vida en festius”, explica Pepa Fernández.

És després d’aquest període que la contracten a Cadena Nova. “Cadena Nova era Cadena 13 comprada per la COPE. Em van contractar per fer el programa de la tarda, també, que es deia ‘De Pé a Pá’”. Aleshores, però, va quedar embarassada i van sorgir els entrebancs per part de la cadena dels bisbes. “Llavors, els meus contractes es renovaven cada sis mesos. Jo portava en

“Quan em quedaven tres setmanes per parir, se’m va acabar el contracte i no me’l van renovar”

aquell moment 10 anys treballant a la ràdio. Sense fallar ni un dia a la feina. Vaig estar treballant amb la panxa, corrent, fent-ho tot. I quan em quedaven tres setmanes per parir, se’m va acabar el contracte. I em van dir que no me’l renovaven”. Pepa té claríssim que “això avui seria motiu de demanda”, però no en aquell moment. “Em van dir: “Com que estàs a punt de parir, quan hagi parit, ja parlarem”. I ja *nunca más se supo*”, denuncia.

En aquell moment, i embarassada, Pepa Fernández es va quedar, doncs, sense feina. “Vaig estar un temps sense treballar. Força temps. Desesperada, eh?”, confessa. I segueix: “Llavors vaig començar aquella cosa tan lletja d’haver d’anar trucant a les portes de gent que coneixia. I així vaig treballar un temps en una productora de televisió que es deia *Backstage*. Hi vaig estar molt a gust, però el meu lloc era a la ràdio. Només volia tornar a la ràdio”, recorda. Fins que un dia es troba Josep Maria Balcells, que en aquell moment era director de Ràdio 4. “Li vaig dir: “Estic frisant per tornar a la ràdio. Vull fer qualsevol cosa”. Al cap d’uns dies ell li va trucar. “Em va dir que hi havia una cosa, però que no s’atrevia ni a oferir-me-la, perquè no estava a la meua alçada, de tot el que portava fet amb una trajectòria de 10 anys a la ràdio”. La resposta de Pepa Fernández va ser aquesta: “Li vaig dir: “La meua alçada és zero ara mateix, jo no sóc res ara mateix””, recorda aquesta comunicadora. L’oferta a Ràdio 4 consistia en fer els butlletins informatius de les 6, les 7, les 8 i les 9 del matí. “Em llevava cada dia a les 4, amb la meua criatura petita, i anava a fer els butlletins”, recorda Pepa, que va estar-se així una temporada. Passat aquest temps, ja li van proposar de fer el programa dels caps de setmana de l'emissora.

“El programa es deia ‘Tu, a la teva’ i vaig fer-lo cinc temporades”, diu Fernández. I afegeix: “Això va ser la meua tornada a la ràdio, a la vida radiofònica de veritat, perquè ja tornava a dirigir un programa, tornava a tenir col·laboradors, etc.”

Transcorreguts cinc anys, un dia va desaparèixer el programa de Ràdio 1 dels caps de setmana, el ‘No es un día cualquiera’ que presentaven Magín Revillo i Núria Guitart. “Ells dos se’n van anar de corresponsals als Estats Units d’Amèrica i va quedar aquest lloc vacant. Jo vaig dir: “Potser el podria fer jo”. Em van dir que gravés un pilot i que ja veuríem”, informa. “Amb un tècnic de la casa, Joan Vidal, a qui li estic eternament agraïda, vam gravar un pilot i el vam enviar a Madrid. I no em van dir res. Fins a principis d’agost, que em van comunicar: “Va, sí. Comences el setembre”. Aleshores a Pepa Fernández li va entrar el pànic. “Em va agafar de tot, perquè no havia treballat mai en castellà, ni havia treballat mai per tota Espanya. Va ser com un xoc”. Així va començar l’aventura del ‘No es un día cualquiera’, programa que va dirigir i presentar durant un total de vint anys. “Jo he hagut de fer moltes renúncies, però les he fet de gust, perquè això de la ràdio m’agrada molt”, confessa.

I, d’aquí, al present, perquè Pepa Fernández fa encara menys d’un any que s’ha posat al capdavant ni més ni menys que dels matins de RNE. El seu programa es diu “Las Mañanas de Pé a Pá” i s’emet de dilluns a divendres en horari de màxima audiència. I és que, efectivament, ja ho ha dit Pepa Fernández: la seva és una trajectòria clarament ascendent. I exitosa. ●

Professionals d'excel·lència

Les dones són avui presents en tots els formats i en tots els temes: en informatius, opinió, especialitzats, humor...

Presentem, a continuació, una selecció temàtica, amb exemples de perfils de dones que han excel·lit i excel·leixen encara avui en cada camp

Per Núria de José Gomar

Neus Bonet, referent de rigor

El nom de Neus Bonet s'escriu amb majúscules a la història de la ràdio informativa de Catalunya. Ha estat una dona pionera en aquest àmbit, ha fet de tot i a totes hores.

La seva veu omple l'antena i la dota d'una credibilitat sense fissures. Utilitzant una expressió del francès que tan li agrada, aporta una gran *mise en scène* a continguts treballats amb el rigor propi de les persones més exigents.

Els seus inicis a la ràdio estan a Reus, la ciutat on va arribar quan tenia quatre anys. La seva primera feina va ser de DJ a les matinades de Ràdio Reus (SER). Es va arribar a passar un estiu posant música a les nits, dins d'un furgó instal·lat a la platja de Salou. D'allà va marxar a Ràdio Popular de Reus (COPE) i va coincidir amb Carles Francino, Andreu Buenafuente i Xavier Grasset, essent pràcticament l'única dona del que s'ha anomenat "clan de l'ave-llana". Francino va ser qui li va proposar començar a fer informatius a l'emissora reusenca.

La seva tornada a Barcelona, on va néixer, va associada a la Cadena 13. Hi feia la part informativa de *La 13 en forma*, al costat d'Albert Malla i d'Alfons Bertran. La següent parada va ser a Catalunya Ràdio, l'emissora on ha treballat en els informatius de pràcticament totes les franges horàries, ocupant tots els càrrecs de l'escala de comandament, redactora, sots-editora, editora, fins a directora de Continguts. Va formar part de l'equip inaugural de Catalunya Informació i també va ser la primera dona que va estar al capdavant d'*El Matí* de Catalunya Ràdio. Uns anys abans, ja havia portat la batuta dels matins d'Ona Catalana, amb el programa *Accents*, emissora de la qual també va ser directora de Continguts.

En la memòria col·lectiva hi ha el magazín de tarda *L'aparador*, que va conduir amb col·laboracions com les de Ramon Barnils, Sergi Pàmies o Quim Monzó, entre d'altres.

Un dels noms rellevants a la seva vida professional és el d'en Josep Maria Martí Martí, el director de Ràdio Reus quan ella va començar. Neus Bonet el va rellevar en el deganat del Col·legi de Periodistes de Catalunya, una de les facetes de les quals diu sentir-se més orgullosa, per haver pogut ajudar a millorar l'ofici i dignificar la professió.

Neus Bonet és una dona molt intel·ligent, treballadora incansable, profundament compromesa i d'una qualitat humana excepcional. ●

Entrevistes

La dones protagonistes d'aquest escrit expliquen que mai, o pràcticament mai, han tingut dones com a caps. I és que la presència de les dones a la ràdio decreix de manera escandalosa a mesura que ens enfilem en els organigrames de les emissores.

Sílvia Cópulo, sempre en primer pla

Sílvia Cópulo és doctora en Comunicació. Abans, però, s'havia llicenciat en Psicologia i la seva mirada de psicòloga es nota en la ràdio que fa i d'una manera especial a les entrevistes.

Guions exigents i una acurada posada en antena. El to pausat, que afavoreix la comprensió del missatge, possiblement per la influència de la mare qui, de ben petita, li feia explicar les coses "molt ben explicades, per ordre", una dona que estimava molt la ràdio i la llengua i que va contagiar a les dues filles aquesta passió en la Mataró natal de Sílvia.

Va ser allà, a Ràdio Mataró, on va entrar en contacte amb la ràdio, al costat d'uns joves Carlos Herrera i Ricardo Aparicio. Després d'una breu estada a Ràdio Sabadell, es va presentar a unes proves a Catalunya Ràdio i s'hi va quedar. Molt aviat, va començar a entrevistar polítics de primera línia al programa *Fil directe*, un gènere, l'entrevista, que l'ha acompanyat sempre en els seus programes tant a la ràdio nacional catalana com a COMRàdio, on va treballar deu anys.

A Catalunya Ràdio ha fet molts programes: *El Secret*, *El Suplement*, *La Vida*, l'anàlisi del *Catalunya Vespre* i *El Divan*. Un dels seus grans èxits és haver introduït els gèneres informatius als magazines de matí dels dissabtes i diumenges i haver aconseguit que el seu programa fos líder del cap de setmana durant quatre anys seguits quan l'emissora no ho era.

Sílvia és una lluitadora incansable, una treballadora tenaç, que s'implica i s'apassiona en tot allò que fa, i es nota en el detall, en com mima cadascuna de les seves entrevistes, dels seus programes. Li agrada molt la creativitat i creu que les dones, en l'àmbit professional, hem d'estar demostrant la vàlua cada dia.

Ella gairebé sempre ha estat la directora dels seus programes, tota una fita en un sector en què a les dones generalment se les convida a anar de segones. Va decidir incorporar el feminisme en els seus espais sense que es notés gaire, parlant i fent que les dones ocupessin la primera persona amb naturalitat.

En alguna ocasió ha dit que el seu propòsit és que la gent engegui la ràdio perquè l'ajudi a viure, un objectiu ambiciós que va molt més enllà de si una entrevista et donarà o no un titular.

Sílvia Cópulo explica que la mou el desig de fer millor les coses i sobretot de ser millor persona. I això ja ho diu tot.

El reconeixement de la capacitat de treball de les dones a les redaccions, generalment en un segon pla, és una constant en el discurs de les dones que han liderat programes d'èxit. ●

Gemma Nierga, acceptant nous reptes

A Gemma Nierga no li costa gaire dir que sí. Sí, a les noves propostes que la ràdio li ha anat posant al davant. Va néixer a Girona un mes de novembre. Era de les petites de la classe, per això va començar a estudiar periodisme a Bellaterra abans de ser major d'edat. Va dir que sí quan un company li va proposar fer conjuntament un programa de cinema a l'emissora municipal de Vilassar de Dalt. Va ser la primera vegada que va veure el pilot vermell encès d'un estudi de ràdio.

Va dir que sí quan li van oferir fer un espai de receptes de cuina, d'un minut de durada, en el programa que Xavier Guix i Miquel Murga feien a la Cadena 13, i va dir que sí, novament, a fer d'Angeleta en una de les radionovel·les d'aquesta mateixa emissora.

La resposta també va ser afirmativa quan va tenir l'oportunitat d'entrar a Ràdio Tràfic (Cadena SER) per presentar música a la matinada. Els estudis del carrer de Casp de Barcelona van ser casa seva durant moltíssims anys. Entre les persones rellevants a la seva carrera cita qui durant molts anys va ser director de l'emissora i abans havia estat professor seu a la universitat, en Josep Maria Martí Martí. Gemma va fer les unitats mòbils del programa *La alegría de la casa* d'en Jordi Hurtado. Sent molt jove, va engegar el *Parlar per parlar* que posteriorment es convertiria en *Hablar por hablar* en emissió per a tota Espanya.

I va arribar *La Ventana*, el magazín de tarda de la cadena. Va prendre el relleu d'en Xavier Sardà i el va conduir durant quinze anys. Una època de gran creativitat, amb col·laboracions de luxe i seccions innovadores com una tertúlia des de la presó. Durant la seva darrera etapa a la SER, va dirigir la darrera franja del matinal *Hoy por hoy*. La direcció de l'emissora havia decidit dividir el programa en dues parts, la primera dirigida per Pepa Bueno i la segona per Gemma Nierga.

La seva feina a la ràdio li ha valgut dos Premis Ondas, entre d'altres reconeixements, i sobretot el seguiment i l'escalf de l'audiència que es va fer especialment notori quan la van acomiadar de la SER.

Múltiples "sí" en la vida radiofònica de Gemma, que demostren la valentia de qui s'enfaca als nous reptes, de qui sap reinventar-se i treballar de valent per sortir-se'n amb èxit, i fer-ho amb una aparença amable i carinyosa, i una veu amb una personalitat inconfusible. ●

Opinió

Hi ha espais a la ràdio en què les dones es troben a faltar. En els gèneres d'opinió, la mancança és molt visible.

Núria Ribó, opinió contrastada

Núria Ribó diu que ha estat enganxada a la ràdio tota la vida, des de petita. De joveneta anava a Ràdio Barcelona, a veure com feien programa l'Àngel Casas, en Constantino Romero o en Rafael Túria, alguns dels grans de la ràdio del moment.

La vinculació professional li va arribar a través d'uns cursos de formació que organitzava Ràdio Joventut. Allà es va fer amiga d'en Pepe Navarro. Ell la va avisar que hi havia una vacant en el programa despertador de Ràdio Barcelona. Núria va superar les proves i va entrar a treballar a l'emissora de la qual havia estat oient durant tants anys.

Va ser alumna de les primeres promocions de la Facultat de Ciències de la Informació de la UAB; hi anava fent autoestop o amb un 600 compartit.

En els informatius de Ràdio Barcelona hi va passar uns anys apassionants, l'època de la Transició. Més tard, va deixar el carrer de Casp per travessar el Passeig de Gràcia i anar a Ràdio Miramar. Li van encarregar la part informativa del magazín *La vida es una tómbola* que conduïa José Manuel Parada, un format que li permetia esplaïar-se i parlar d'una manera diferent a com ho hauria fet en un informatiu convencional.

Paral·lelament, va començar a treballar als estudis de Miramar, a Televisió Espanyola, mitjà en què va arribar a ser corresponsal a Nova York i a Londres durant deu anys.

Des del 2002 ha fet col·laboracions a moltes emissores de ràdio catalanes. A *L'Hora del pati*, a RAC 1, amb Albert Om, a *La R-pública*, a COM Ràdio, amb Joan Barril, a *Matí 4 bandes*, a Ràdio 4, amb Toni Marín, o a *No es un día cualquiera*, a Ràdio Nacional, amb Pepa Fernández, entre d'altres. També ha editat programes com *L'hora de Plutó* o *Tal dia farà un any!*, a Catalunya Ràdio.

Encara costa trobar dones a les tertúlies. Núria fa anys que hi és. Entre d'altres coses, atribueix aquesta dificultat al fet que les dones, de vegades, som molt primmirades i tenim una mica d'inseguretat. Considera que, en entrar en un món d'homes, creiem que ho hem de fer molt bé i de vegades en fem un gra massa. Insisteix, però, en la necessitat de preparar-se bé per fer de tertuliana. La tertúlia, diu, és opinió, però basada amb dades. És important aportar-les i identificar-ne les fonts.

Per a Núria Ribó -una dona amb una personalitat i una força extraordinàries- el feminisme és igualtat. Creu que la igualtat s'ha de propiciar en tots els segments de la societat. Si això passa, la ràdio, també reflectirà aquesta realitat. ●

La conscienciació sobre la sostenibilitat del planeta i el feminisme viuen un moment àlgid. Com ha passat al llarg de la història, les programacions radiofòniques s'empelten de les temàtiques que socialment interessen en cada època.

Pilar Sampietro, creativitat i ecologia

Pilar Sampietro va arribar a la ràdio des d'un diari, el *Diari de Barcelona*. La van enviar a fer un reportatge sobre les ràdios lliures i s'hi va quedar. Ràdio Venus, a la Barceloneta, i el Col·lectiu Antena Alternativa, feien programes d'ecologia, de feminisme, continguts per satisfer les ganes de saber de la gent jove de la Transició i funcionaven de manera assembleària. Aquella experiència va deixar pòsit en ella.

De petita volia ser corresponsal de guerra i va veure en el periodisme la possibilitat de satisfer les ganes d'aventura. Oient de ràdio empedernida desde menuda, li encantava imaginar paisatges a través dels sons, des de la llitera.

Encara ara s'apassiona quan parla de creativitat radiofònica. Introduir els conceptes teatrals i artístics que té la ràdio a la informació. Elements sonors que, quan els escoltes, diu, fan una pel·lícula creativa que cadascú visibilitza a la seva manera.

El programa en què va poder aprofundir més en la creativitat va ser *Molt lluny de Manhattan*, a Ràdio 4 (també va editar *Atxanta la Mui*). A l'emissora hi havia entrat per fer de productora de programes com *De bona lluna o Ara és demà*. Allà va treballar amb Cèlia Motis, de qui diu que "l'he estimada molt i, encara que ja no hi és, l'estimo encara".

Va fer el programa *Nautilus* mentre organitzava la Secció de Cultura de la redacció de RNE a Barcelona. Era mare de dues criatures petites, i va haver de fer mans i mànigues per compatibilitzar la feina i exercir la maternitat com ella volia. També va ser responsable de Programes de Ràdio 4, una experiència que recorda com la pitjor de la seva vida professional.

Des de l'època de les ràdios lliures, Pilar ha tingut molt d'interès pels temes ecològics. Quan Al Gore va començar a conscienciar sobre l'emergència climàtica i la Unió Europea demanava que les ràdios internacionals dediquessin espai a aquesta matèria, Pilar Sampietro va poder unir ràdio i ecologia. Així va néixer *Vida Verde*, a Ràdio Exterior de Espanya, que després va donar peu a *Vida Verda*, a Ràdio 4, programa que simultanieja amb *Mediterráneo*, sobre cultures de la mediterrània, a Ràdio 3.

Pilar Sampietro creu que el tractament de l'ecologia a la ràdio hauria de ser transversal. Que els temes mediambientals formen part de la nostra vida en tots els aspectes i que

estem vivint una situació sistèmica de model social que ha de canviar en molts aspectes, un d'ells és el feminisme i l'altre és l'ecologia.

Les dones han anat conquerint terrenys anteriorment reservats als homes. Alguns encara són territoris feres-tects. Però es comencen a veure clarianes que ens conviden a l'optimisme. ●

Natza Farré, humor feminista

Quan li preguntes a Natza com arriba a l'humor, respon que no hi arriba, sinó que hi neix amb l'humor. Diu que és una herència del pare i de l'àvia. Un sentit de l'humor peculiar, "marca de la casa", una mica descarat, clar, que reflecteix la seva manera de veure el món.

En un primer moment, ella volia dedicar-se al cinema. I la primera experiència a la ràdio estava estretament relacionada amb el cine: va ser un programa temàtic a Ràdio Maricel, l'emissora municipal de Sitges. Va simultanejar els estudis de Periodisme amb la formació en Imatge i So i la beca de la facultat la va dur fins al programa que en Josep Maria Bachs feia a Ràdio Nacional. Allà va conèixer Cèlia Motis, de qui diu que "és el meu referent personal i professional a nivell radiofònic".

Una altra persona important per a ella és Pilar Sampietro. Van coincidir al *Molt lluny de Manhattan*, a Ràdio 4, i ho va "aprendre tot, de cultura i de fer ràdio".

La seva trajectòria està vinculada als inicis de RAC1, a programes com *L'Hora del pati* o *Minoria absoluta*. Va ser on va fer amistat amb els Òscars que, anys més tard, li van oferir engegar amb ells *La competència*. I allà segueix. Es tracta d'un programa d'humor però alhora, segons Natza, l'únic programa de ràdio a Catalunya en què cada dia es parla de feminisme, sense ser un programa específicament feminista.

Les coses que ens fan riure als homes i a les dones són diferents. Diu que els homes tenen els baixos al cap permanentment, mentre que a les dones les coses sexuals o escatològiques no ens fan tanta gràcia. Per la resta, ens poden fer riure les mateixes coses.

A *La Competència*, la seva contundent defensa del feminisme s'emfatitza, per contrast, amb el personatge de l'Angelina, una caricaturització d'actituds masculistes que trobem quotidianament al carrer. I els oients homes la feliciten. Les dones també, però a ella li crida l'atenció la quantitat d'homes que estan cansats de l'estereotip de dona simpàtica que funciona en els mitjans de comunicació i els agrada que una dona "foti canya". I això, per a ella, és un senyal que alguna cosa està canviant, perquè els homes no només ho accepten, sinó que ho demanen.

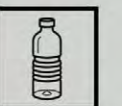
De totes maneres, en paraules seves, queda una feina "bruta" per aconseguir la igualtat, però "som mosques colloneres, allà estem, cada dia" i reitera que sempre diu que vol deixar de ser feminista, però que no ho és per gust, que per gust ella és moltes altres coses.

Escoltant-les, arribes a la conclusió que les dones hem de deixar de banda les inseguretats de gènere per transitar amb normalitat per un espai compartit, també a la ràdio. ●

ELS ENVASOS DE PLÀSTIC, ELS BRICS I LES LLAUNES QUE LLENCES AL GRIS, NO VAN AL GRIS.

→ VAN AL GROC

Envasos de plàstic

Brics

Llaunes

Safates de porexpan

Ciudadania, empreses, institucions.
Reciclem bé. Separem bé.

La ràdio és tecnologia des del primer dia

Gràcies al telègraf i al telèfon existeix la ràdio i segurament també gràcies a alguna dona. La història no n'en destaca cap i parla de dos homes.

Qui va ser més important: Marconi o Tesla? Si la primera persona que va programar un ordinador va ser una dona, Ada Lovelace, i fins fa poc ningú en deia res, posaria la mà al foc que la ràdio també va ser cosa d'alguna dona

Per Mariola Dinarès

El que sí que està demostrat és que la ràdio és tecnologia des dels seus orígens. Les ones electromagnètiques viatjaven d'un lloc a l'altre i es produïa un fet gairebé màgic.

No cal haver viscut durant el 1900 per parlar d'invents. Amb els meus gairebé 30 anys de carrera a la ràdio, m'he adaptat a molts canvis. Potser aquest inici tècnic és el motiu pel qual la ràdio té el futur assegurat. Una de les coses més meravelloses de la ràdio prexarxes socials és que la fèiem veus i no cares. Aquest fet m'ha permès fer ràdio en pijama, damunt d'una caixa de mudances, amb un paraigua per evitar l'eco; he dit les notícies mentre em feien pessigolles per sota la taula, i m'he enamorat rebent cançons amb missatges personals.

Vaig començar a fer ràdio amb l'ajuda d'internet a Flaix FM, una emissora moderna amb un radioaficionat avançat al capdavant, Miquel Calçada, i el primer contacte conscient amb internet, fora del MsDos escolar, va ser la descoberta de Google. Posaves una paraula en una casella i et donava resultats. La producció i la recerca ja no tornarien a ser el mateix. Després vaig practicar amb editors d'àudios i jo sola podia entrevistar, gravar i muntar.

El programa "Què està passant 4.0", que copresentava amb Joan Arenyes a Ràdio 4, va ser el primer programa

diari de la ràdio dedicat a internet. Els dos al mateix nivell. Estava farta de veure com les dones a la ràdio es dedicaven a fer lluir el locutor principal! Després vindrien altres programes com els de Marta Palencia, amb qui compartia la locució del TRIO, o els de Xantal Llavina centrats sobretot en l'emprenedoria.

La ràdio actual ha perdut la immediatesa i ha incorporat el podcast i el feedback de les xarxes socials però manté la seva raó de ser: forma part de la nostra vida íntima i diària. Companyia i credibilitat. Això ha quedat demostrat en l'última gran crisi que hem viscut; la crisi del coronavirus. La ràdio en confinament ha recordat aquell moment de la família reunida al voltant de la ràdio de galena. Recuperar el sentit de la ràdio m'ha fet feliç i poder-la fer des de casa ha estat possible gràcies a la meua etapa d'aprenentatge previ i de teletreball. La crisi m'ha agafat digitalitzada.

Vaig començar a l'era del blog i continuo activa a l'era de les xarxes socials al "Popap" de Catalunya Ràdio, un programa que ara té tot el sentit del món.

La ràdio va néixer com un invent tecnològic i viurà pels segles dels segles mentre hi hagi homes i dones que la fem. A més automatitzacions, més necessitat de potenciar els valors que tenim com a persones. Potenciem-los! ●

QUI ENS

HAVIA

DE DIR

**QUE SOM CAPAÇOS DE FER
EL QUE NO ENS IMAGINÀVEM**

#EnsEnSortirem

**140.000 professionals lluitant contra el coronavirus,
per preservar la salut de les persones.**

#JoActuo

/Salut

 **Generalitat
de Catalunya**

7,5 Milions
de futurs

BCNantimasclista, també durant el confinament

La situació de confinament provocada per la COVID-19 ha obligat a l'Ajuntament de Barcelona a adaptar els seus serveis a les indicacions del Decret d'alarma. Per tal de garantir l'atenció a les dones, infants i adolescents en situació de violència masclista es manté obert el SARA (Servei d'Atenció, Recuperació i Acol·lida) i la resta de serveis segueixen funcionant de forma telemàtica.

S'ha posat en marxa també un **servei d'orientació jurídica per a dones** per donar resposta als dubtes i inseguretats jurídiques que ha causat l'aplicació del Decret de l'Estat d'Alarma i prevenir una major desprotecció a curt i mig termini. **Al telèfon 639 534 814 (de dilluns a divendres, de 10.00 a 18.00 h)** es pot trobar resposta a dubtes específics sobre accés a ajuts, temes laborals, guarda de menors, processos judicials, violència masclista, estrangeria, entre altres qüestions.

A més, el **Servei d'Atenció, Recuperació i Acol·lida (SARA)**, el servei municipal que atén les persones en situacions de violència masclista s'ha considerat essencial i manté també l'atenció presencial a banda d'atendre telemàticament:

Atenció presencial general: de 9.00h a 15.00h de dilluns a divendres

Atenció presencial d'urgència: de 9.00h a 13.00h de dilluns a divendres

Atenció telefònica: de 9.00h a 15.00h de dilluns a divendres. Telèfons: 93 291 59 10 i 93 291 59 20

Contacte: c/ Marie Curie, 16, Barcelona sara@bcn.cat

Fora de l'horari d'atenció del SARA, es pot dirigir al Centre d'Urgències i Emergències Socials de Barcelona - CUESB (c/ Llacuna, 25 - Tel. 900 703 030). Atenció 24 hores, 365 dies l'any.

BCN ANTIMASCLISTA

Servei d'Atenció, Recuperació i Acol·lida (SARA)

Atenció presencial al c. Marie Curie, 16
Tel. 932 915 910 / 920
De dilluns a divendres, de 9.00 a 15.00 h
(Urgències fins les 13.00 h)

Fora d'aquest horari: CUESB
C. Llacuna, 25
Tel. 900 703 030 (24 h)

Mesures especials durant l'estat d'alarma per la Covid-19

ATENCIÓ A LES DONES

639 534 814

Orientació jurídica per a dones

De dilluns a divendres, de 10.00 a 18.00 h

Mesures especials durant l'estat d'alarma per la Covid-19

L'aïllament i la incertesa social i econòmica poden augmentar la vulnerabilitat de les dones i els infants i incrementar els casos de violència masclista. **Per contribuir a proporcionar pautes d'actuació s'han elaborat tres materials adreçats als col·lectius següents:**

Dones: recomanacions de seguretat i prevenció i una guia sobre com s'ha d'actuar en cas que es produeixi una agressió.

Comunitats i veïnat: pautes sobre com s'ha d'actuar si es detecta un possible cas de violència masclista en l'entorn de la comunitat.

Comerços: recomanacions en cas de detectar un cas de violència masclista que afecti una clienta.

Més informació: <https://ajuntament.barcelona.cat/bcnantimasclista/ca>

Informació sobre totes les actuacions posades en marxa per l'Ajuntament de Barcelona en el context de Covid-19 a <https://www.barcelona.cat/covid19/ca>

Activitats habituals de l'Associació de Dones Periodistes de Catalunya

NOVEMBRE 2019

- Lliurament dels **Premis de Comunicació no Sexista 2019:** la necessitat de continuar lluitant per defensar el paper de les dones a la societat.

- **V edició del Premi Margarita Rivièrè** al rigor periodístic amb visió de gènere.

- **Aula Oberta.** Estudis de Periodisme a la Universitat Pompeu Fabra sobre el *Tractament de la Violència Masclista als Mitjans*

- Constitució del nou Consell de redacció dels dos mitjans de l'ADPC: **Donesdossier** i **Donesdigital**.

Reunió constitució del Consell de redacció publicacions ADPC. D'esquerra a dreta: Anaïs Barnolas; Marta Corcoy; Carmel·la Planell; Maite Fernández; Esther Molas; Montserrat Puig; Jéssica Pérez; Mavi Carrasco i Maria Eugènia Ibáñez. I es completa amb Àngela Salut i Marga Solé que aquest dia no van poder assistir-hi

- Màster class amb Ana Requena sobre "Com informar amb perspectiva de gènere: Claus per al tractament de les violències masclistes". Activitat organitzada per l'ADPC juntament amb Dones en Xarxa i la Plataforma catalana de Suport al Lobby Europeu de Dones.

MARÇ 2020

- Presentació del llibre de la periodista Txell Feixas, *Dones valentes*, en col·laboració amb el Col·legi de Periodistes i l'editorial Ara llibres.

RECERQUES CONTINUADES:

- Tractament de la violència masclista als mitjans de comunicació i la prostitució i el tràfic d'éssers humans amb finalitat d'exploació sexual. Trobada amb premsa el mes de maig per presentar resultats.

- Dones a la Comunicació

FORMACIÓ:

- Tallers de periodisme crític, social i no sexista als IES

Ràdio Cornellà i el compromís amb la igualtat

L'emissora municipal Ràdio Cornellà, com a mitjà de comunicació de proximitat que és, participa de forma activa a les polítiques d'igualtat que engega l'Ajuntament i aposta per un tractament de la informació amb perspectiva de gènere i per l'ús del llenguatge no sexista. Actualment està treballant per visualitzar l'esport femení de la ciutat en els programes esportius.

D'altra banda, el Consell Municipal de les Dones de Cornellà està present de forma regular a la programació de la ràdio. Disposa d'un espai propi d'entrevistes on es parla d'igualtat i es fa difusió dels objectius i les activitats que realitzen les entitats de dones que formen part del Consell, així com totes les novetats i serveis que s'ofereixen des del Centre d'Informació i Recursos de les Dones de Cornellà (CIRD).

Ràdio Cornellà col·labora cada any amb el CIRD en el desenvolupament de cursos de comunicació per a dones. Uns tallers adreçats a usuàries del centre, de diferents edats i perfils, amb l'objectiu que coneguin com és el funcionament d'un mitjà

Dones que han fet el curs de competències comunicatives

de comunicació. Les dones que hi participen descobreixen la història de la ràdio municipal i aprenen algunes nocions bàsiques sobre locució i redacció d'informatius. Més enllà de la teoria, aquests cursos pretenen donar eines a les alumnes per a què millorin les seves competències comunicatives i la seva autoestima. A les classes, les dones troben un espai d'expressió on compartir experiències vitals o professionals. És, per tant, una eina d'apoderament amb la qual aprenen a donar veu a allò que senten.

Ràdio Cornellà també realitza des de fa cinc anys el programa de memòria històrica "La Placeta del Temps", que recull testimonis orals per ajudar a entendre i reconstruir el passat de la ciutat. El CIRD contribueix a la producció d'algunes d'aquestes entrevistes cercant dones que estiguin disposades a explicar fragments de la seva vida davant dels micròfons.

Rocío García

Tinenta d'Alcaldia d'Igualtat i Educació

Ajuntament de Cornellà de Llobregat

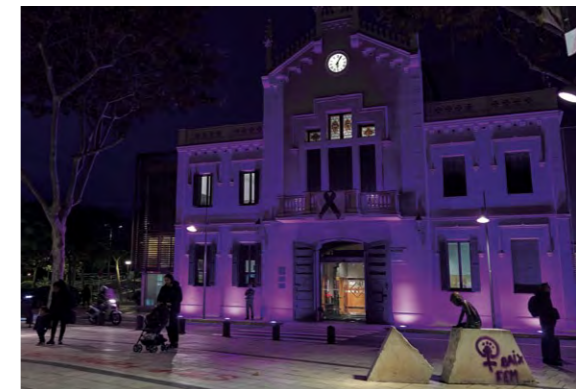
Educar amb feminisme

Vivim un temps de feliç revolució feminista. Ja no hi ha marxa enrere: el feminisme remou totes les nostres estructures socials, polítiques i culturals. I al món local, en ciutats com el Prat de Llobregat, aquesta força s'ha notat amb una renovada reivindicació i participació de les dones en la vida ciutadana.

Durant un temps vam creure que no hi hauria relleu. Però el clam per la plena igualtat, en defensa de les nostres vides, ha ressorgit a tot el món, gràcies a dones de diverses generacions, cultures i classes socials.

Totes juntes hem deixat de callar, de cedir i de ser invisibles! Ens hem empoderat ocupant places i carrers, de milers de pobles i ciutats, per exigir que cal eradicar d'arrel la cultura patriarcal que ens discrimina, ens amenaça, ens mata.

En aquest context, cal recordar a Montserrat Roig: "l'aposta més revolucionària a llarg termini és la cultura". Al Prat de Llobregat en som conscients, i per això impulsam l'educació i la cultura com a eines de transformació social, amb IntersECCions. I per això acompanyem els centres educatius de la ciutat en l'impuls d'una nova manera d'educar, que incorpori la mirada de gènere i desmunti els estereotips i rols de gènere que malaurada-

ment encara es perpetuen cada dia.

Aquest projecte d'aprenentatge innovador vol incidir en la prevenció de les relacions abusives, de la violència masclista i de les diverses discriminacions, amb l'objectiu que les generacions presents i futures puguin dur unes vides igualitàries.

Davant les forces reaccionàries que propugnen la censura i l'educació en la desigualtat, defensam l'escola com a espai de transformació i cohesió social, com un motor clau

per la igualtat de gènere. Una "escola coeducadora" és aquella que educa en valors, que crea persones lliures, responsables i crítiques, en definitiva que educa amb una mirada feminista.

També a través d'aquesta escola, la nostra ciutat aporta el seu granet de sorra per aconseguir una societat més igualitària, on el respecte i la cura estiguin en el centre de l'acció política i, sobretot on la cultura i l'educació esdevinguin les bases d'un Prat antimasclista i 100% feminista.

Anna Martín Cuello

Regidora d'Acció Ambiental, Energia, Feminisme, LGTBI i Joventut

Ajuntament del Prat de Llobregat

“No hi ha verd sense lila”. L'aposta ecofeminista de l'Ajuntament de Terrassa per al 8M

Quan a la tardor de 2019 vam començar a dissenyar la campanya del mes de març per commemorar el Dia Internacional de les Dones –enguany dedicada a l'ecofeminisme– poc imaginàvem que el planeta estava a pocs mesos de viure una pandèmia que provocaria una crisi econòmica, política i social sense precedents. Ningú sap amb certesa quin serà l'impacte que deixarà ni quan se superarà, però sí que hi ha consens en què les societats canviaran radicalment. És una bona oportunitat, doncs, per alçar la veu i reivindicar la perspectiva feminista en el disseny de les estratègies que s'implementaran.

Crisis anteriors ens han ensenyat que els efectes sobre dones i homes són diferents, i que són les dones –pel rol assignat socialment– les que pateixen amb especial intensitat les conseqüències negatives. Perquè assumeixen majoritàriament la càrrega de les cures de la llar, de les persones dependents, infants, persones grans, persones amb discapacitat, perquè pateixen de forma específica la destrucció d'ocupació i perquè suporten un nivell de violència masclista més elevat en moments de confinament.

Ens caldran valors i pràctiques diferents a les que hem utilitzat fins ara i l'ecofeminisme pot ajudar-nos a sortir de l'atzucac, ja que parteix de dues premisses òbvies però que sovint se'ns oblidem:

a) cap ésser humà pot sobreviure sense l'atenció adequada que, a les societats patriarcals, presten majoritàriament les dones

b) la vida humana s'insereix en un medi natural, imprescindible per mantenir les condicions d'existència

Com recorda Yayo Herrero- gran experta i protagonista de l'acte central de la campanya celebrat el 5 de març a Terrassa-, la societat occidental s'ha construït sobre la perillosa fantasia que “gràcies a la tecnologia i el coneixement podem viure aliens als límits de la natura”, i el cert és que la dinàmica expansiva del consum sembla ignorar que els recursos són finits i que els treballs de cura, imprescindibles.

En aquest “ateratge forçós” que està essent la pandèmia, sembla obligat repensar tot allò que ens ha portat fins aquí i impulsar un canvi de paradigma per trobar noves maneres de viure com les que proposa l'ecofeminisme: posar la vida humana en el centre de les polítiques. Perquè com diu el lema de la nostra campanya: “No hi ha verd sense lila”, i no hi haurà futur per a la societat ni per al planeta, si no hi ha reconeixement, equitat i igualtat d'oportunitats per a tothom.

Regidoria de Polítiques de Gènere
Ajuntament de Terrassa

Violències masclistes i confinament: un 20% més de trucades

La situació de confinament que estem vivint és complicada per a tothom, però quan parlem de dones que pateixen violències masclistes a casa seva, a l'espai on haurien de sentir-se segures, s'hi juguen la vida.

La convivència entre dones víctimes de violències masclistes i els seus agressors és una realitat. I com que passa a l'espai privat sovint és invisibilitzada, i en època de confinament, encara més. Els pocs espais de privacitat, de llibertat amb els que poden comptar les dones queden tancats, prohibits, les relacions socials anul·lades i la poca llibertat, desapareix.

El confinament, doncs, posa les dones víctimes de violències masclistes totalment en mans del seu botxí. En risc permanent. Durant aquests dies, amb rapidesa, s'han canviat alguns sistemes d'alerta i de comunicació, per tal de facilitar la denúncia i per intentar protegir totes les dones que són o poden ser víctimes de violències masclistes, ja que la situació actual limita les possibilitats d'accedir a serveis o d'interposar denúncies. Així, hi ha aplicacions, comunicació via missatgeria instantània, etc.

Durant el confinament però, cal posar de relleu la importància de l'entorn més o menys

proper per denunciar, per visibilitzar situacions de violències masclistes i per donar suport a totes les víctimes, alertant de situacions de violència. Responsabilitat compartida.

Segons dades del 016, telèfon d'atenció a les dones víctimes de violències masclistes a tot l'Estat i que no deixa rastre a la factura telefònica, la segona quinzena de març, primeres dues setmanes de confinament, hi va haver 3.382 trucades d'alerta o sol·licitant ajuda de dones que estan patint violències masclistes, un 20% més de trucades que la primera quinzena de març, setmanes en les que no hi havia confinament. Aquestes dones estan en perill. A l'Estat, des de l'inici del confinament, hi ha hagut tres dones assassinades.

La pandèmia del COVID-19 posa de manifest vulnerabilitats de la nostra societat, molts punts dèbils. Posa també en valor què tenim i què podem perdre, però també posa de manifest que la xacra de les violències masclistes és una altra pandèmia pendent d'eradicar arreu del món.

Lluïsa Moret Sabidó
Alcaldeessa de Sant Boi de Llobregat

L'Institut Català de les Dones, més de 30 anys donant impuls a les polítiques públiques a favor de la igualtat efectiva de dones i homes, i contra la violència masclista

L'Institut Català de les Dones és la institució del Govern de la Generalitat de Catalunya per a l'impuls de les polítiques públiques a favor de la igualtat efectiva de dones i homes i per a l'eradicació de la violència masclista. Creat l'any 1989, actualment està presidit per Laura Martínez Portell i és un ens autònom d'actuació transversal del Departament de la Presidència de la Generalitat de Catalunya

Per arribar a la igualtat efectiva, l'Institut Català de les Dones té un ampli ventall de vies i nivells d'actuació que van des d'oferir serveis directes a les dones, a la planificació i disseny de les polítiques públiques de gènere, i a la coordinació de les administracions i agents socials implicats.

Serveis d'atenció i informació:

- Informació i atenció a les dones a les cinc oficines de Barcelona, Tarragona, Lleida, Girona i Tortosa. Assessorament jurídic i psicològic gratuït
- Línia 900 900 120, atenció telefònica permanent a les dones en situació de violència masclista
- Servei d'intervenció psicològica en crisis greus
- Centre de Documentació Joaquina Alemany i Roca obert a la ciutadania

Planificació, sensibilització i formació:

- Plans estratègics
- Informes d'execució anual de la transversalitat de la perspectiva de gènere
- Campanyes de sensibilització
- Informes sobre l'impacte de gènere de les normatives
- Formació especialitzada a professionals
- Catàleg d'exposicions itinerants educatives

Entitats, ajuntaments, institucions i universitats:

- Suport als projectes de les entitats
- Suport als ens locals per a polítiques públiques de gènere i als 102 serveis d'informació i atenció a les dones (SIAD)
- Col·laboració amb institucions i universitats per promoure estudis i coneixement amb perspectiva de gènere

Eines per visibilitzar:

- Cercador d'Expertes en 170 àmbits de coneixement
- Guia d'entitats de dones
- Agenda Dones al dia

Organismes de participació, recerca i coordinació:

- Consell Nacional de Dones de Catalunya amb 400 entitats
- Comissió Nacional per a una intervenció Coordinada contra la Violència Masclista
- Comissió Interdepartamental per a la Igualtat Efectiva de Dones i Homes
- Observatori de la Igualtat de Gènere

Pla estratègic de polítiques d'igualtat de gènere

Impulsat per l'Institut Català de les Dones, tots els departaments del Govern desenvolupen el Pla estratègic de polítiques d'igualtat de gènere 2019-2022 amb 326 actuacions a favor de la igualtat efectiva de dones i homes. Un 83% de les actuacions programades per a tot el període del Pla s'han executat o s'ha iniciat la seva execució. Els àmbits de les actuacions són aquests:

- COEDUCACIÓ I PROMOCIÓ DE VALORS I MODELS IGUALITARIS
- PROMOCIÓ DE L'EQUITAT EN EL TREBALL I LA CORRESPONSABILITAT EN ELS USOS DEL TEMPS
- PREVENCIÓ I ERADICACIÓ DE LES VIOLÈNCIES MASCLISTES
- PARTICIPACIÓ POLÍTICA I SOCIAL I APODERAMENT PERSONAL I COMUNITARI DE LES DONES
- VISIBILITZACIÓ DE LES DONES I COMUNICACIÓ NO SEXISTA
- TRANSVERSALITZACIÓ DE LA PERSPECTIVA DE GÈNERE EN LES POLÍTIQUES PÚBLIQUES

107 actuacions contra la violència masclista

La discriminació sistemàtica de les dones en tots els àmbits de la vida, personal, familiar, laboral i social és la causa, finalment, de la pitjor manifestació del masclisme: la violència contra les dones i els infants. Per aquesta raó, el tercer eix d'aquest Pla és el II Programa d'intervenció integral contra la violència masclista 2019-2022, amb 107 actuacions per avançar al més ràpidament possible en l'eradicació de totes les formes de violències masclistes, donant així compliment a una de les prioritats del Govern.

En destaca:

- increment dels serveis de la Xarxa d'Atenció i Recuperació Integral per a les dones en situació de violència masclista: acolliment d'urgència, serveis d'intervenció especialitzada, punts de trobada, places de curta estada, serveis d'informació i atenció a les dones, etc. I també els recursos d'habitatge
- la formació de professionals: de la xarxa, de l'àmbit de la justícia, de serveis socials, de seguretat, de la comunitat educativa, etc
- la prevenció i l'atenció entre el jovent
- la creació i el desenvolupament de Plans i protocols d'abordatge de les violències sexuals i punts de referència territorials d'atenció integral en l'àmbit de la salut

Més informació al web: www.dones.gencat.cat

Irene Tolleret, diputada al Parlament Europeu

“La igualtat és un tema que haurà de ser sempre prioritari. El Consell de la Igualtat ha d'estar a l'alçada, perquè el conjunt de l'arquitectura legislativa i política funcioni”

Per Angelina Salut i Mojà
Fotografies Carlota Salut Platas

Irene Tolleret, productora vitivinícola, diputada al Parlament Europeu per França pel grup *Renew* Europa i escollida per la llista centrista *Renaissance*. Membre de la Comissió de Drets de la Dona i Igualtat de Gènere, i de la d'Agricultura.

Senyora Tolleret, què fa el Parlament Europeu per la Igualtat de Gènere? Dretes i esquerres en el tema de les dones i la igualtat, no comporta controvèrsies?

Estic especialment orgullosa de formar part de la Comissió de Dones i Igualtat. És un àmbit on Europa pot fer, i fa, avançar. Aquí no hi ha una opinió de dretes i una d'esquerres, sinó que són temes que canvien la vida de la gent. Estem units per defensar-los.

No trobareu ni un sol diputat al Parlament que consideri normal que les dones estiguin menys pagades que els homes, no! A igual treball, salari igual. No poden estar en contra, perquè ells/es també són pares, marits, fills/es. El tema de la igualtat arriba i toca a tothom. A un eurodiputat, si els seus fills/es a l'escola no poden tenir educació sexual, també li pot comportar problemes com que la seva filla tingui un embaràs no desitjat o que contragui una malaltia de tipus sexual tipus VIH... És un tema que no és aliè a ningú. La Comissió de Dones és una comissió on treballem tots a la una.

Al Parlament encara no s'ha assolit la paritat, esteu en un 36%. Treballeu en qualsevol comissió o majoritàriament en les “típiques de dones”? Us sentiu reconegudes, escoltades?

Hi ha diputades a tot arreu, sense distinció de dones o homes. No veig cap diferència si és una dona qui fa propostes o un home, ni en com exercim el nostre mandat i les nostres obligacions. Em sento i estic reconeguda com a diputada, en genèric.

L'estat de dret, la democràcia a la Unió Europea fa que hi hagi procediments escrits de com hem de treballar, com hem de moure les coses, com es plantejarà una pregunta al Consell, com es farà... Tot està escrit i, com que està escrit, és per a tothom igual.

Ens queda molt camí per recórrer encara per aconseguir la igualtat, ja que no tothom ho veu igual i tampoc es reflecteix en la societat.

Sí, queda molt camí però hi hem de treballar. Una reflexió. Qui ha tingut dos Premis Nobel científics en dues categories diferents? Marie Curie. Qui ha permès que els astronautes arribessin a la Lluna? Una matemàtica americana, Katherine Johnson. Dues dones.

No dic que les dones hàgim d'estar a tot arreu. Hem de tenir el nostre espai en la societat, en l'esport, en la investigació, en els consells d'administració... Cal que tinguem accés a tots els llocs i càrrecs de responsabilitat. Sovint la gent que s'oposa a que les dones ocupin llocs en els consells d'administració, diuen que el que volem és col·locar dones a qualsevol preu en llocs on hi ha homes més competents. No és pas això. Hi ha dones i homes que són competents i n'hi ha que no ho són. No s'ha de penalitzar a la dona en la seva professió pel fet de poder ser mare, cosa que fa molt bé, sinó que ha de

poder ocupar el seu lloc en la societat. Si vol ser perruquera, fantàstic! Si vol ser pilot, perfecte. És important que des de l'escola es reforcin les aptituds de les dones. Però hem de deixar de fer clixés. Això s'ha de canviar!

Som iguals i en conseqüència tenim la possibilitat de fer el que vulguem, inclòs ocupar els llocs de responsabilitat.

I els drets sexuals i la igualtat versus la religió?

L'accés als drets sexuals i reproductius és un dret. La religió no és el problema. És la pràctica d'una sola religió de manera extremista que mai és bona pels drets individuals. Hi ha països on es practiquen diferents religions i no tenen cap problema. El problema està en l'extremisme. Els excessos mai són bons i menys quan afecten les llibertats individuals. La gent ha de tenir llibertat per practicar la religió que vulguin, i els que no vulguin practicar-ne cap també tenen els mateixos drets.

Vaig ésser educada als jesuïtes. Tenia companyes que com a mètodes anticonceptius utilitzaven la pregària abans de tot, funciona? O no? És per això que les dones catòliques tenen més nens, és la seva vida. Però i si hi ha algú que no té ganes d'utilitzar la pregària com a anticonceptiu i s'estima més la pastilla o altres? Les dues opcions són vàlides. L'important és poder escollir el que es vulgui fer. No hem d'impedir a ningú viure la seva vida com vulgui.

Es modifiquen lleis en relació a la violència i agressions sexuals, però es va molt a poc a poc, no? I en relació als acords de Beijing o d'Istanbul, s'ha avançat prou?

Els petits passos són un bon mètode d'avançar, sovint és una manera de fer camí més ràpid que amb grans passos que moltes vegades no s'hi arriba i comporten sensació de frustració, de fracàs.

I en relació als acords, NO, no hem avançat prou. Al mateix temps que els convenis i acords avancen, les necessitats i els drets també evolucionen, la societat evoluciona. La igualtat és un tema que haurà de ser sempre prioritari, per això és molt important que hi

hagi un Consell de la Igualtat que estigui a l'alçada.

Els Estats es prenen seriosament les decisions d'Europa o s'ho miren de lluny?

Aquí hi ha un gran treball a fer, des de les comissions, des del Consell... Som moltes les diputades que fem reunions a peu de carrer. Cal explicar què fa Europa *in situ*, s'ha de treballar amb la ciutadania, associacions, ajuntaments, regions, perquè tothom entengui el que s'està fent i activar tots els mecanismes per a què qualsevol programa europeu funcioni.

Resumint, en totes les polítiques nacionals i europees s'ha de tenir en compte el problema de les dones. És important no oblidar-les davant dels grans problemes de la societat com el canvi climàtic, el Brexit... És inversemblant que la gent no es preguntin què passa amb les dones en aquests grans afers.

Jo vinc de *Renaissance*, i per a mi la igualtat ha de ser una responsabilitat dins dels governs de les grans ciutats. El nivell més proper a la ciutadania, com pot ser un ajuntament, no pot restar-ne al marge. Les dones han de saber que prop seu *tenen un lloc que s'ocupa d'elles*. És molt important que les polítiques europees siguin assumides per la política local. I entendre que les polítiques europees i nacionals, que s'ocupen de la igualtat, són justes i eficaces. Estem en la bona direcció. És importantíssim tenir un Consell de la Igualtat, perquè el conjunt de l'arquitectura legislativa i política funcioni.

A la Unió Europea hi ha encara 6 països que no han subscrit el Consell de la Igualtat. ●

Entrevista realitzada en el Parlament Europeu, a Brussel·les, el dia 4 de març, durant el que havia de ser el seminari *El llarg camí vers la Igualtat de Gènere: Què queda per fer?*, en motiu del Dia Internacional de les Dones. L'aparició del Covid-19 va comportar canvis en l'organització i els actes. Malgrat tot, la diputada francesa Irene Tolleret, així com d'altres ponents, ens van rebre i ens van explicar la feina que fa el Parlament Europeu en relació a la igualtat.

Aquesta és una versió reduïda, la versió íntegra la trobareu al web: www.donesdigital.cat

La revista *Dones* compleix 20 anys i suma 50 números editats

L'octubre del 2000 va veure la llum un número especial de la revista *Dones*, el 0, Beijing+5, amb opinions d'expertes sobre l'Assemblea General de Nacions Unides celebrada a Nova York el mes de juny i de la qual va sortir un balanç decebedor de l'aplicació dels objectius marcats a la Conferència Mundial sobre la Dona que va tenir lloc a Beijing l'any 1995. Aquest 2020 s'han complert 25 anys des de la celebració d'aquella conferència. Molts dels objectius allà definits no s'han assolit encara.

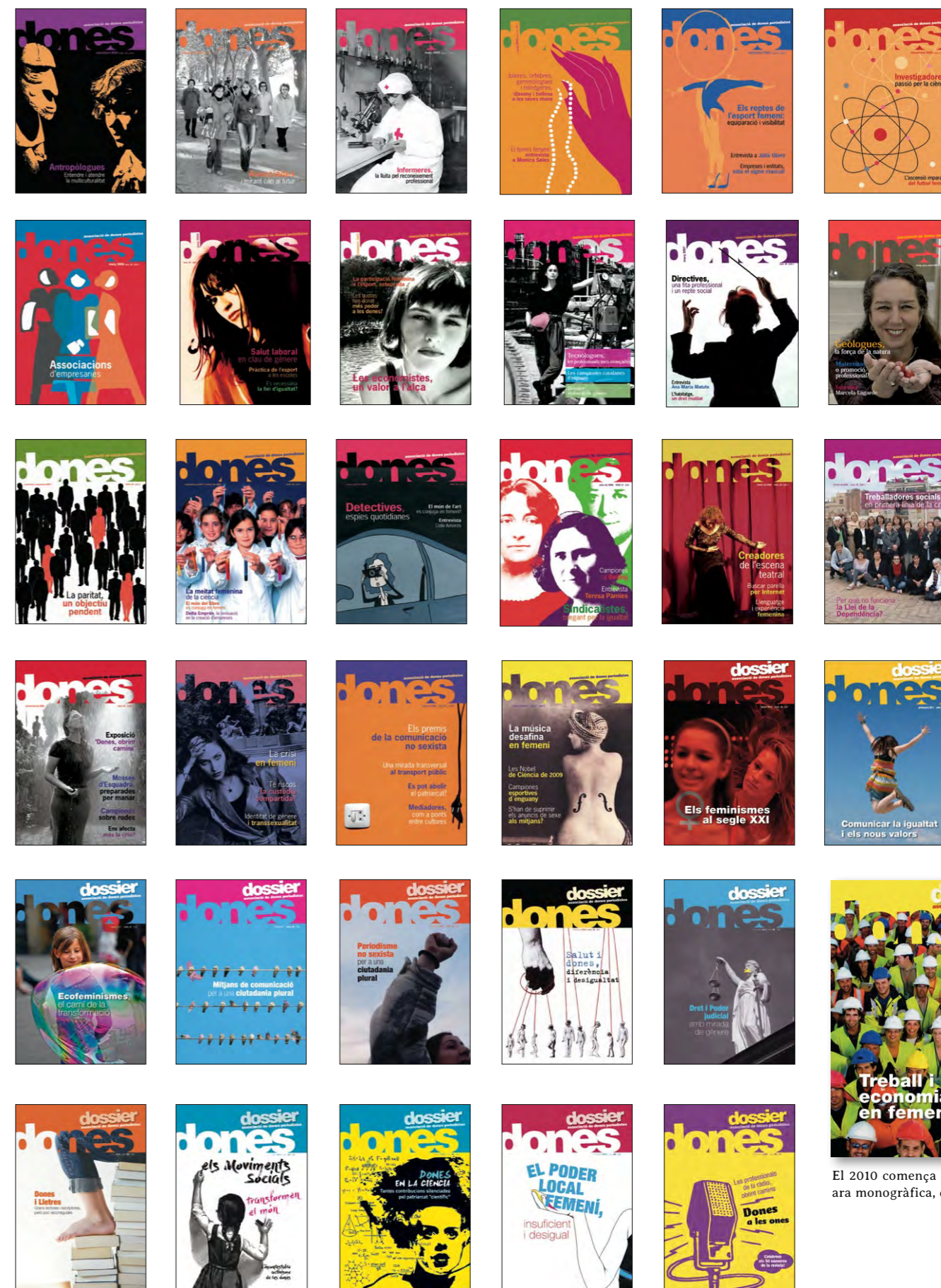
Tornant a la revista *Dones*, el primer número es va editar el febrer de 2001 i el tema principal va ser sobre les enginyeres. Des de llavors i fins al 2010, es van editar 37 números, en els quals es van abordar diferents professions com: advocades, empresàries, científiques, pàgeses, detectives...

La irrupció de les noves tecnologies, els canvis de tendència amb el consum de notícies i la crisi

financera de 2008 ens va portar a fer un canvi de rumb. La revista va passar llavors a ser monogràfica, amb opinió, anàlisi i recerca sobre un tema, tal com dèiem en l'editorial del primer número d'aquesta nova etapa: el 38, estiu del 2010.

Des de l'ADPC, ens sentim orgulloses dels continguts que oferim en aquesta publicació i esperem tenir força, il·lusió i recursos per continuar fins que s'hagi assolit la igualtat real entre dones i homes i ja no sigui necessari reivindicar un periodisme inclusiu i no sexista. Com no, un agraïment especial a Elvira Altés i a Laia Serra -les quals han coordinat la majoria dels números en les diferents etapes- i a totes les persones que durant aquests anys han fet possible aquest projecte periodístic.

Es poden consultar tots els números al web: www.adpc.cat

El primer número de la revista *Dones* va sortir l'any 2001

El 2010 comença la nova etapa, ara monogràfica, de la revista

Gràcies per la col·laboració

dels hospitals
del Grup Quirónsalud a Catalunya

